

17 december 1914

De vluchtelingen in Brabant en Limburg.

De grote en vrijwel algemene klacht van de vluchtelingen, die dient vooropgesteld te worden, omdat er zo spoedig mogelijk in moet worden voorzien, klacht, die de leiders van de vluchtelingenverblijven ons bevestigden, en waarvoor de desbetreffende commissies met alle aandring de aandacht vragen van het publiek, dat zich in deze troosteloze kersttijd toch tot grote mildheid mag laten stemmen. Zij is: een nijpend gebrek aan ondergoed, zowel voor vrouwen als voor mannen, voor de stumperige onwennige kinderen en de zuigelingen, die veelal geboren zijn onder de paniek van de vlucht, en aan wie zich de eerste levensdagen zo wreed hebben geopenbaard.

Ik citeer uit mijn aantekeningen: In Roosendaal, is dat overdag aardedonkere "dagverblijf" van de fabriek Java, waar enkele gaspitten de triestig en sjofel samenhangende mensen in een schijn van armzaligheid zetten, daar kwam aarzelend een stoere kerel naar ons toe en hij zegde: "Wij vervuilen hier allemaal. Ik heb nu al vijf weken hetzelfde hemd aan. Ik kan het niet uitdoen, om het te wassen, want wij liggen hier allemaal maar met de vrouwen en de kinderen door elkaar. Dag aan dag vragen wij aan de heren om althans één stel, om ons te verschonen. Enkelen hebben het wel gekregen, maar er is niet meer. Er is niets als een hok om ons zo een beetje in te wassen. Wij zijn in het ongedierte, wij vervuilen helemaal. In vijf weken geen schoon hemd, als je 's nachts in het stro ligt. Er is geen gelegenheid om te baden."

Uit het sinistere donker kwamen er toen al maar meer, al maar meer om ons heen staan. In een afstomping van ellende lieten

vrouwen ons hun grauw geworden, vuile dessous zien, lieten zij de kinderen hun klompen uitdoen om de vodden van kousen vol gaten te vertonen aan de zwarte voeten. Vijf weken, zeven weken in hetzelfde hemd, waarmee ze uit Antwerpen zijn aan komen zwoegen, waarmee ze geslapen hebben in de bossen, waarmee ze nu samenhooken als drommen verzworven schooiers, 's nachts op die drie donkere fabriekszolders vol in het stuivende, verontreinigde stro.

Zij dringen samen, staan tijden en tijden als lijdzame kudden te wachten, maar er is niets, er is niet voldoende om die ruim drieduizend mensen te helpen uit de meest demoraliserende ellende van invretende vervuiling.

In Bergen op Zoom, in de barakken, de grote carroussel- en bioscooptenten, in de donkere koekkraam, die als "doorgangshuis" dient, in die honderdentwaalf woonwagens, in de lange straten van kleine militaire tenten, door heel dit vluchtelingenoord, overal waar wij werden rondgeleid, weerklonk hetzelfde zielige klagen: "Och meneer, helpt u ons toch. Mijn hele gezin loopt nu nog in dezelfde onderkieren rond; mijn meisjes, mijn jongens, wij allemaal, waarin we tien weken geleden zijn komen vluchten. Lompen, lompen zijn het geworden, te kapot om ze nog te durven wassen. En we zijn al zo dikwijls doorweekt geweest van de regen."

De atmosfeer van haast al deze wonderlijke kermisverblijven was bedorven door het wasgoed dat er aan lange lijnen te drogen hing, de vodden, vaak, de versleten, verrafelde lompen, waartussen zij hun dagen moeten leven.

Een man kwam zeggen: "Vannacht gaan we naar Engeland over, met vierhonderd. Wij kunnen dat lege leven niet langer uithouden.

Wij zijn vakmensen, we willen werken voor onze gezinnen. Maar nu moeten we zo op reis: op klompen. Schoenen zijn er niet, ondergoed is er niet ...”

De burens vroegen of we eens wilden komen kijken in tent nummer zoveel. Daar wonen twee vrouwen met hun zeven kinderen. Het zag er keurig netjes opgeruimd uit, warm, maar in een bedenkelijke walm uit de open emmer met kolen, die overal in deze 250, 260 tenten worden gestookt. De kinderen hadden er omheen een aardig tuintje gemaakt van dorre bremstruiken in mooie perkjes van mosselschelpen, met hier en daar een vlagje ertussen. “Ja”, lachte een van de moeders vergoelijkend, “wij arrangeren het nog maar eens een beetje. Maar zie nu toch zo’n manneke aan, geen stuk heel aan het lijf. Wij zijn het nooit gewoon geweest: onze mannen werkten, verdienden de kost, wij hielden ze knap ... en nu: ge zijt beschaamd, als ze de straat opgaan, zo verarmd. Zo’n bloedje, toch, en zo zijn ze nu allemaal. Want we hebben nog geen stukje nieuw kunnen krijgen.”

“In drie maanden”, klaagde een bevallig jong vrouwtje beschaamd, “heb ik mij niet kunnen verschonen”.

Wij ontmoetten de dames van het comité voor het uitdelen van kleren, en, als het kon, waren zij nog ontmoedigender gestemd. In een kapel, door een onbegaanbaar drassig veld van het vluchtelingenoord gescheiden, in “Smits kerkje”, hebben zij voor de duizenden uitgewekenen, die nog altijd in het zo zwaar beproefde Bergen op Zoom verblijven, het klerenmagazijn ingericht. Maar dag aan dag moeten ze de vaak smekende mensen terugsturen.

“Nu onlangs” vertelden zij, “hebben wij van die enorme scheepslading uit Canada ook onze 175 kisten gekregen. Maar stel

u onze teleurstelling voor, toen we daar in het geheel slechts twee vrouwenhemden in vonden. Er was onder het bovengoed wel een en ander, dat de vluchtelingen konden aandoen, doch hoe deze zending toch bijeengebracht is? Massa's ervan hebben we zo naar de voddenvabriek, naar de papiermolen moeten sturen ...”

De dames namen ons mee om zelf te zien. “Dagen lang hebben we niets gedaan dan voddën uitzoeken”, wezen zij op de stapels. “Zo vies, vaak, dat we er niet aan durfden komen. Daaronder honderden stuks van de meest flodderig-luxueuse dingen, op bals en partijen, op zomerfeesten afgedragen, waar geen vrouw hier iets aan heeft. Kousen en sokken vol gaten ... Kijkt u eens hier en hier ... Wat hebben we er toch weinig van kunnen gebruiken, en de nood is zo bitter. Telkens kopen we zelf dan maar weer eens wat hemden, wat broeken, doch dat kunnen we ook niet volhouden, onder elkaar. En dan bijvoorbeeld al die onparige schoenen! Wilt u geloven, dat er een gil van blijdschap opging toen we er eindelijk één kist met nieuw goed onder troffen?”

Vervolgens in Vlissingen, waar wij 's avonds vanwege het gemeentebestuur in de raadzaal werden ontvangen, om een overzicht te krijgen van de moeilijkheden, waarmee de overheid daar te kampen heeft bij de huisvesting en de verzorging van de nog altijd meer dan vijfduizend armlastige vluchtelingen, beziel als de heren zijn met de ernstige wil om de uitgewekenen het leven zo draaglijk mogelijk te maken.

Ook hier weer dezelfde verzuchting, de beschikbare kleding is zeer onvoldoende. Na al die tijd hebben de mensen natuurlijk haast allemaal behoefte aan verschooning, aan ondergoed en schoeisel. En wij kunnen het hen niet geven. Uit het buitenland kregen we kisten vol, doch die waren al uiterst onpraktisch vergaard: modieuze

toiletten, kanten doopjurken, bijvoorbeeld, maar geen hemden, geen broeken, niet voor de kinderen, voor de zuigelingen vooral. En klompen hebben we kunnen uitdelen.

Men is in Vlissingen bezig betere verblijven in te richten voor de vluchtelingen, want in de donkere loodsen, waar ze nu zijn samengedreven, op de kamertjes van de oude huizen met slechte riolering, de honderden op de schepen, waarlijk, tot nu toe was dit toch geen menswaardig bestaan. Al hebben dan ook het zeer toegewijde gemeentebestuur, het bestuur van de Belgische loodsen-sociëteit vooral, en een menigte particulieren zich nu reeds weken lang met een prachtige toewijding het lot der arme vluchtelingen aangetrokken. Doch de lokale omstandigheden, het gebrek aan grote gebouwen, voor het verblijf van zovele honderden geschikt, zijn nu eenmaal niet gemakkelijk te ondervangen. En het voorkomen van roodvonk, van tyfusgevallen, die zich uitbreidden onder de vluchtelingen, terwijl de telegrammen van de burgemeester aan de bevoegde autoriteiten, om het inrichten van barakken en het verlenen van hulp ter beperking van de besmetting, wekenlang zonder resultaat bleven, dit alles bestendigde hier de noodstand te lang.

Doch er is aanleiding te over om daarop terug te komen. Vooral verdient ook hier het vaak smeken om ondergoed van al die stumpers wel het eerst gehoor.

Ik deelde u reeds mee, dat de ons door de regering beloofde automobielen, voor de tocht door Zeeuws-Vlaanderen vooral, op het laatste moment bleken niet tot onze beschikking te zijn gesteld.

Jammer genoeg hebben wij hierdoor het voor ons opgestelde programma wat dit zwaar belaste gewest betreft niet kunnen

volgen. Wij zouden de volgende tocht maken: Vlissingen-Terneuzen-Sas van Gent-Axel-Hulst-Hontenisse-Walsoorden. Doch wij konden er niet komen. Dank zij de welwillendheid van de twee genoemde burgemeesters, bezochten wij het gebied: Breskens-Sluis-Aardenburg-Oostburg. En wij misten dus vooral het vluchtelingenoord Hontenisse.

In zijn inleiding vertelde de regeringscommissaris ons echter, dat dit kamp nu gelukkig wordt opgeruimd. Er werden maatregelen genomen in overleg met het gemeentebestuur van Uilen, bij Boxtel, om de kampbewoners daar in een nieuw “oord” onder te brengen: “In Hontenisse is het dan ook zo’n miserie!” verklaarde jhr. Ruys de Beerenbrouck. En hij wees: “dat kamp zit zó diep in de klei. De ligging is bovendien zeldzaam ongeschikt, en er kunnen geen andere mensen heen gestuurd worden dan uit de omtrek. De toestand is er absoluut onhoudbaar. Om de andere dag krijg ik bericht, dat er tweehonderd zijn aangekomen en weer 150 teruggegaan. Als het er vriest, breek je er de nek. En wanneer we er de mensen niet uithalen, verdwijnt dit hele kamp nog in de modder. De tyfuspatiënten hebben we getracht af te zonderen. Er wonen daar nu 1500 vluchtelingen.”

En sprekende over deze oorden, antwoordde de regeringscommissaris op de vraag van één van ons: “de al te ... “vrolijke” elementen van elders zijn eerst naar Oldebroek gestuurd; zij worden nu vergaard in Nunspeet.”

“Is dat dus eigenlijk een strafkolonie?”

“Voor sommigen wel, voor anderen niet. Het is wel de bestemming voor de minsten, en het schijnt dan ook zaak om de enkele goede korrels naar elders over te plaatsen.”

Ik vertelde u reeds, dat wij van de toestand der vluchtelingen in de vertrouwelijke omgeving van die kleinere Zeeuws Vlaamse plaatsen over het algemeen een gunstige indruk kregen. De mensen leven er in voortdurend contact met hen - hetzij gemeentebesturen, hetzij comités - die hun verzorging op zich hebben genomen; zij wonen er intiemer, huiselijker in verschillende grote lokalen, of in schepen, zoals te Sluis, te midden van de bevolking, die hun genegen is. En wij hoorden hier dan ook vrijwel geen andere klachten dan: gebrek aan ondergoed, in de ruimste zin, voor mannen, vrouwen, kinderen. Aan kousen ook, en aan schoenen.

Burgemeester Gratema, van Oostburg, die daar in aangename samenwerking met de militaire overheid en met de nieuwe Belgische consul, de Heer Mys, zo vol zorg is voor de toch nog altijd circa duizend onvermogene vluchtelingen - hij zegde het mij op zijn ziekbed: vooral die pauvres honteux, die tot heden hun kost en inwoning betaalden, omdat ze met nog wat geld zijn gevlucht, zij verarmen zo ellendig, en zij durven niet te vragen. Zouden ze niet te helpen zijn aan voorschot, zelfs de welgestelde armen, op hun effecten, hun tractementen, die niet afkomen?

Mensen, die villas hebben bewoond in België, en aan geen geld kunnen raken. Ik heb ze toch gezien, van die aristocratische families uit Brugge bijvoorbeeld, hierheen gevlucht op vrachtwagens, die nu ontberingen lijden. En al heeft er hier geen een in de buitenlucht behoeven te slapen, van de 2500, die lange tijd onze eigen bevolking van 2400 zielen meer dan verdubbelden: al hebben we hen allen gevoed, ... zelfs in die eerste dagen met de invasie van een 6000 à 7000 uitgewekenen ... waar er nu nijpend gebrek aan is, dat is ondergoed.

Maar het talrijkst kwamen dezelfde verzoeken tot ons, vaak heel tragisch, in het vluchtelingenoord van die reusachtige douaneloodsen aan het station Baarle Nassau (grens): “Wij kunnen ons niet verzuiveren.” “Slechts enkelen hebben wat gekregen.” “Onze kinderen liggen in lompen, onze kleinen.”

Een knap vrouwtje lag er in het stro. “Hebt u al eens een verschoning gekregen?” “Nooit, in geen 9 weken. En ik durf niet vragen. Ik ben heel content, wij hebben de buik vol ... maar we vervuilen, de kinderen hebben geen schoenen, geen kousen.”

In de afdeling voor de lichte zieken en de herstellenden riep een liefdezuster ons aan. “Misschien kunt u er iets aan doen. We hebben veel te kort aan onderkleden. Die man daar was zo vuil, hij zat onder het ongedierte. Wij moesten zijn ondergoed wegdoen. Maar nu ligt hij zo al vier, vijf dagen, dat we hem niet onder zijn dekens uit kunnen laten ...

Ik heb er al een paar maal om gevraagd. Misschien helpt het als u het doet.

De dokter ontkende. In de barak zegde hij, was er voor de zieken en herstellenden wel ondergoed genoeg.

Wilde de dokter, tegenover de talrijke ongunstige berichten over dit kamp, de toestanden wat vergoelijken? Het scheen ons overbodig. Want over het algemeen waren onze indrukken, zoals het hier nu ingericht wordt, zeer gunstig.

En hoe het zij, de nood aan onderkleding werd ons bevestigd door ieder van de vluchtelingen, wie wij er naar vroegen.

Een jonge moeder liep er zo teder liefkozend rond met haar kindje tegen zich aan, door die grote, grote stationshal. In de behoefte om haar iets vriendelijks te zeggen, begin ik een praatje ... “De kleertjes, de onderkleertjes”, klaagde zij verlegen. En zo eens even lichtte ik de jurk van het wichtje wat op. Het was alles brandschoon gewassen, maar met haar voegende handen moest het vrouwtje de flarden bij elkaar houden, dat ze haar kind niet van het lichaamje vielen. Zij keek me even aan, en bloosde diep.

Hoe moet in deze dringende, en waarlijk overstelpend grote nood het spoedigst, het doelmatigst woorden voorzien?

Ik noemde tal van plaatsen, waarheen particulieren hun zendingen reeds kunnen sturen. Maar wij zagen in slechts twee provincies lang niet alle gemeenten waar deze behoefte bestaat. De regering, die de zorgen voor al de vluchtelingen in ons land draagt, zal voorzeker een overzicht hebben, of er toch een kunnen krijgen, van het gehele gebied. En met die gegevens schijnt één centrale organisatie voor dit doel ten spoedigste vereist.

Belgische vluchtelingen en geïnterneerden.

Gisterenmiddag heeft de Belgische minister Helleputte een bezoek gebracht aan de oude Effectenbeurs te Amsterdam, waar het comité voor Belgische vluchtelingen is gevestigd. Hij had daar een onderhoud met de commissaris van de rijkspolitie, de heer Simons de Ruiter. Vergezeld van de Belgische afgevaardigde dr. Van Cauwelaert en van mr. Stuart, bracht de minister een bezoek aan het gebouw voor de huisvesting van Belgische vluchtelingen en woonde een uitdeling van kledingstukken bij. Bij deze gelegenheid betuigden de heren hun ingenomenheid met de resultaten van het werk.

Vervolgens vertrok minister Helleputte naar het interneringskamp te Zeist. Naar wij vernemen, ligt het in het voornemen van de minister, ook aan andere interneringskampen een bezoek te brengen.

Het vluchtelingenkamp te Uden zal, naar men ons meldt, worden ingericht voor ongeveer 7000 personen.

18 december 1914

Op 10 september jongstleden werd een aanvullende begroting van binnenlandse zaken ingediend. Ongeveer een maand later, op 8 oktober 1914, werd daaraan bij nota van wijzigingen een post van 100.000 gulden toegevoegd voor kosten van onderhoud enz. van vluchtelingen, die tengevolge van de oorlogstoestand naar ons land waren uitgeweken. Geen twintig dagen verstreken of bij nieuwe nota van wijzigingen werd deze som tot drie miljoen verhoogd. Dit tekent de loop der gebeurtenissen, die ook onze regering verrast heeft. Op zo grote toevloed van vluchtelingen, er zijn omstreeks 900.000 Belgen in ons land geweest, had men niet gerekend. Intussen hebben overheid en particulieren zich geen ogenblik uit het veld laten slaan en is er vooral in die eerste dagen na de grote uittocht uit Antwerpen door tal van landgenoten prachtig liefdewerk verricht. Thans is de toestand een andere geworden; volgens mededeling van minister Cort van der Linden waren er vier weken geleden nog tussen de 200.000 en 300.000 Belgen in ons land. Nochtans een ontzagwekkend aantal, in wiens noden op dit ogenblik nog niet overal op volkomen bevredigende wijze is voorzien, al mag met enige voldoening geconstateerd worden, dat volgens de minister van binnenlandse zaken over het algemeen geen gegronde klachten over voeding zijn ingekomen.

Ten aanzien der kleding (vooral het ondergoed) kan helaas hetzelfde nog niet gezegd worden. Wie de brieven in ons blad over "De vluchtelingen in Brabant en Limburg" gelezen heeft, een droevig relaas van vervuiling, zal dienaangaande niet in twijfel verkeren. Nu geloven wij met de minister, dat de uitgewekenen in de andere provincies van ons land in dit opzicht in veel gunstiger omstandigheden verkeren. Maar dit baat de stumpers daar in het zuiden niet. Ook de minister is trouwens van oordeel, dat er op dit punt nog veel te verbeteren valt. Wel meent hij, dat sinds de oprichting van het centraal magazijn voor kleding en dekens de zaak op goede wijze georganiseerd is. De heer Cort van der Linden voegde er met nadruk aan toe, dat hij herhaaldelijk gezegd had: "Ga gerust uw gang, koop alles waaraan inderdaad behoefte is."

Wie zal trouwens twijfelen aan het goede hard van de minister van binnenlandse zaken? De vraag is maar, of overal in zijn geest is gehandeld en voldoende energie is aan de dag gelegd. Wij zijn er van overtuigd, dat in verschillende plaatsen, waar de toestand ogenschijnlijk wel iets te wensen overlaat, met onverpoosde ijver en innige toewijding wordt gearbeid. Hapert er echter niet hier en daar iets aan de hogere organisatie? Het is nu eenmaal schier ondoenlijk, in Den Haag alle draden in handen te houden. De regering moet op haar vertegenwoordigers bouwen en deze op hun beurt kunnen ook weer niet alles zelf doen. Is het verband wel overal even goed en stevig; is er niet hier en daar een schakel uitgevallen?

De heren Hugenholtz en Schaper hebben allerlei desiderata doen horen. "Zorg voor behoorlijke werkverschaffing (heideontginning) heeft de eerste uitgeroepen. En ga nu niet voort op de weg der concentratie." Het is, heeft de minister op dit laatste advies geantwoord, om hygiënische en andere redenen nu eenmaal

onvermijdelijk, dat men classificeert en concentreert. Maar men moet daarbij terdege het onderscheid in het oog houden, dat bestaat tussen de permanente vluchtoorden en de tijdelijke noodinrichtingen (gelijk bv. het veelbesproken fabriekje de Java), die zeer spoedig ontruimd zullen worden. De bedoeling is ook geenszins om allen, die een goed onderdak hebben, naar de vluchtoorden te brengen.

Belgische staatsspoorbeambten.

De overeenkomst van het beheer der Belgische staatsspoorwegen met het Engelse gouvernement voor plaatsing in Engeland van spoorwegpersoneel, geldt voorlopig uitsluitend het in Nederland vertoevend personeel.

Belgische spoorbeambten geven tot heden daaraan een verkeerde uitleg, zodat verschillende beambten, die nog in België vertoeven, zich thans tot de ingenieur te Roosendaal wenden, om naar Engeland te vertrekken.

Voor de beambten is het geen verplichting naar Engeland overgebracht te worden, dit geschiedt enkel op hun eigen aanvraag.

Het Handelsblad meldt uit Sluis:

Onder de hier vertoevende vluchtelingen heeft zich een geval van tyfus voorgedaan, vermoedelijk veroorzaakt door het gebruik van water uit de haven. De lijder is ter verpleging geïsoleerd. Het water uit de haven is door het inwerpen van petroleum onbruikbaar gemaakt.

Ds. N. J. Pattist, te Aardenburg, is benoemd tot gedelegeerde van de regeringscommissaris voor westelijk Zeeuws-Vlaanderen.

Uit Engeland.

Londen, 14 december.

In Londen wordt alle ontroering gesmoord in de nimmer zwijgende dreun van de roezige drukte der grote stad. Er is geen tijd in Londen, op straat althans, om geestdriftig te zijn. De grote stad is onverbiddelijk. Ik heb u dat al meer geschreven. Het is een opmerking die telkens weer bovendringt. De onbewogenheid van Londen is iets dat in deze dagen soms kalmeert, soms prikkelt en ontzenuwt. De bussen en de auto's, de mensenstromen langs de trottoirs, het is juist als andere winters. De drukte in de winkelstraten is beangstigend met het naderen van kerstmis. In het grote magazijn van Selfridge is het een gedrang van kopers in alle afdelingen.

Er zijn veel Belgen onder, onmiddellijk kenbaar onder een Engels publiek. Men ziet ze en hoort hun Frans overal. Het zijn, zoals ge weet, vooral de welgestelden, die hierheen zijn uitgeweken. En dat alles dag in dag uit hetzelfde. Aan het vele kaki op de straten zijn we nu alweer gewend en het Belgische uniform valt ook al niet meer op. Er zijn 18.000 gewonden Belgen in Engeland.

19 december 1914

De vluchtelingen in Brabant en Zeeland.

Inmiddels is er, naar aanleiding van de aanvraag om nog drie miljoen meer voor hulp aan de Belgische vluchtelingen, in de tweede kamer sprake geweest over dit onderwerp. En de minister van binnenlandse zaken heeft op de hem eigen sympathieke manier de moeilijkheden erkend, en tevens nog eens ontwijfelbaar

bevestigd wat wij reeds schreven: “dat de regering ten volle gastvrijheid wil verlenen aan de ongelukkige Belgen.”

Wij hebben nu voor het eerst vernomen, dat de overweldigende stroom van vluchtelingen na het bombardement dan ook niet minder dan 900.000 berooide mensen over onze grenzen heeft geworpen. Een overrompeling die inderdaad niemand had kunnen verwachten. En dat er nu nog altijd een kleine 200.000, meest armlastig geworden Belgen voor het grote merendeel en voor onafzienbare tijd op huisvesting, voeding, kleding enz. in ons land zijn aangewezen. De voorziening hierin, in deze moeilijke tijden, nu het eigen economische leven ontwricht ligt, met de drommen van “oorlogswerklozen”, voor wie toch in de eerste plaats moet worden gezorgd, zij vereist heel wat zorg, heel wat overleg.

Aan de bedoeling van de regering, om de Nederlandse pers in de gelegenheid te stellen zich een onpartijdig oordeel over de toestanden te vormen, bleek reeds te zijn beantwoord. Tal van opmerkingen, naar aanleiding van wat de journalisten gezien hebben, gemaakt in bladen van de meest verschillende richting, vonden in de kamer aanstonds weerklank. En met een beminnelijke liberaliteit heeft minister Cort van der Linden gezegd:

Zijn er gebreken, vindt men gebreken, wie het ook zij, ik zal er werk van maken, wanneer ze te mijner kennis worden gebracht.

En een van de eerste gevolgen van de kritiek in de pers, waarin trouwens vrijwel alle bladen eenstemmig waren, schijnt er gelegen in de verblijdende verklaring van de minister dat het pakhuis Java te Roosendaal, dat vluchtkampen als te Bergen op Zoom, niet bestendig zullen worden als vluchtelingenverblijven. Ze worden opgeruimd, zodra dit mogelijk is.

Want, waar wij meenden in het belang van de vluchtelingen tegen te moeten opkomen, dat waren juist de plannen, die de regeringscommissaris te Roosendaal ons mededeelde, om de bedoelde verblijven te verbeteren en in te richten tot bestendig logies.

In de oude suikerrafinaderij Java zouden thans nog, nu die donkere zolders drie hoog reeds tien weken volgeladen bewoond zijn, in brandgevaar, in gevaar voor besmetting en een voortdurende bekommernis voor de mensen, ramen worden gehakt in de muren, trappen gebouwd aan de buitenkant, elektrisch licht aangelegd enzovoort. Het totaal aantal bewoners, vermeerderd met de ongeveer duizend uitgewekenen, die nog altijd huizen in de schuren van de boeren in de omtrek, zou worden gebracht op 3500. En daartoe zou het tot heden leeg gebleven deel van die fabriek er als behuizing aan worden toegevoegd.

De mededeling van de minister ontslaat ons nu van het voornemen, om nog door een uitvoerige beschrijving van dit verblijf de ongeschiktheid ervan aan te tonen. Alleen schijnt het gewenst nog op te merken, dat de vluchtelingen hier uitsluitend worden gevoed met rijstsoep, bonensoep, spek en brood. Zij verlangen naar aardappelen. Onze leidsman verklaarde: "die zijn er niet."

Verskillende vluchtelingen beklagden zich, dat de voeding onvoldoende is. Deze klacht hebben wij op onze tocht nergens anders vernomen. Overal krijgen de mensen eten genoeg. Hier zijn er, die iedere dag met kleine aakjes het afval van het eten der soldaten gaan ophalen, om verzadigd te raken.

Over de plannen met het vluchtelingenkamp te Bergen op Zoom deelde jhr. Ruys de Beerenbrouck ons verleden week het volgende mee:

“Bergen op Zoom verkeert in staat van beleg. En van het begin af hebben de militairen daar meegewerkt om bij de overrompeling met vluchtelingen zoveel mogelijk te helpen. Die toestand is langzamerhand veranderd, toen de minister van buitenlandse zaken verklaard had, dat hij voor de uitgewekenen zou zorgen. Nu is alleen nog de kapitein Jentink in het bevel over het kamp voorlopig gecontinueerd. Hij wordt hierbij door officieren, onderofficieren en soldaten terzijde gestaan.

“Het was oorspronkelijk een militair kamp. Nu is enkel het militaire beheer daarvan overgebleven, onder toezicht van mij, in samenwerking met verschillende commissies, die helpen bij het uitdelen, enzovoort.

“De bevolking neemt er steeds toe. De laatste drie dagen alleen hadden zich daar opnieuw 600 mensen uit België gemeld.

“De bedoeling is nu”, zegde de commissaris, “om alle vluchtelingen uit de stad en de omtrek naar dit oord te verwijzen, met uitzondering van de gegoeden en de grensgevallen. De burgemeester en de commissaris van politie achten immers een langer verblijf van onbemiddelden bij particulieren, op grond van allerlei overwegingen, ongewenst. Er wordt gesproken van diefstal, van het verdwijnen van aan vluchtelingen uitgedeeld voedsel in andere dan mensenmagen. U weet, dat over dit onderwerp in de gemeenteraad van Bergen op Zoom verschil van mening is gebleken. Het is voor mij moeilijk om mij te mengen in dit conflict. De indruk is gevestigd dat een gedeelte van de vluchtelingen buiten

het vluchtoord misbruik maken van de omstandigheden. Het steuncomité zou mensen, die zijns inziens niet in het kamp horen, willen uitbested zien bij particulieren. Maar die grens is moeilijk te trekken. En de burgemeester en de militaire autoriteit wensen de gemeente zelf vrij te maken van lieden, die rijksvoeding genieten. Die horen thuis in het kamp menen zij. Inmiddels komen uit de Belgische grensgemeenten, waar gebrek heerst, voortdurend nieuwe uitgewekenen, die horen dat zij daar kosteloos eten en nachtverblijf krijgen.”

Wij bevonden ter plaatse dat er inmiddels in het Bergen op Zoomse kamp hard gewerkt werd aan het bouwen van loodsen, om de steeds groeiende bevolking te huisvesten. De bewoners, die vroeger inderhaast in grote tenten waren ondergebracht, voorzien van ligstro en dekens, waren er overvallen eerst door vorst, toen door zware regens. In de gemeenteraad was de onhoudbaarheid van deze toestand betoogd. En nu worden er lange houten barakken getimmerd, verdeeld in compartimenten van 20 bij 4 ½ meter, voor 35 personen. Een onderverdeling door schotten dient om de gezinnen zoveel mogelijk af te zonderen. Op 29 november is met dit werk begonnen. Het leven in de zogenaamde carrousel tenten en in de kleine soldatententen duurt nog overwegend voort. Op 8 december woonden er ruim vierduizend mensen in dit kamp. Maar men gaat voort er telkens nieuwe konvooiën heen te zenden. De vorige avond waren er zo bv. nog onverwacht 126 aangekomen. En dan weet het bestuur niet waar zij neergelegd moeten worden.

Op 8 december waren er twee barakken klaar. Er waren er vijf in aanbouw. De bedoeling was om hiermee voort te gaan naar behoefte. Die barakken zijn bevoerd, elektrisch verlicht; er staan kribben met stro, een plankje erboven dient als bergplaats, en door

opklapbare bedden in de doorgangen kan dan het aantal mensen in zo'n 80 meter lange barak op 250 worden gebracht. Voor ieders barak, voor iedere tentenstraat is uit de vluchtelingen een "burgemeester" aangewezen, die verantwoordelijk is tegenover het bestuur, en zorgt voor de goede verdeling van eten, van brieven, kolen enzovoort. "Vier stoten op de hoorn, en zij komen allemaal op appel".

Van de 112 woonwagens vertelde ik reeds. En dat dus verreweg de grootste menigte kampbewoners nog in enkele heel grote of in de 250 à 260 tenten voor gemiddeld negen personen bivakkeert. In die grote ronde tenten schijnt het samenwonen van zo verschillende elementen, van mannen, vrouwen, meisjes, jongelui en kinderen in dichte groepjes bij elkaar op hun vierkantje stro, dat het meest op een hondennest lijkt, voor verscheidene mensen uiterst onaangenaam. Een werkelijk beeldschoon deerntje, nog heel gracieus gekleed in haar gedecolleteerd zwart zijden jurk, was er bezig het stro nog wat op te rakelen, waar ze sliep met vader, moeder, grote broers en zusters. "Het was heel naar" zegde ze "al waren de mensen ook wel goed voor haar." Maar zij had van de mannen veel te lijden. "Er zijn er verscheidene zo gemeen!".

Sommige gezinnen hadden met wat lappen de intimiteit van hun leven op dat kleine vakje zo goed mogelijk afgeschut voor onbescheiden blikken. Het leken wel de "huisjes" die kinderen zich maken als ze op zolder vader en moedertje spelen. En dat was dan met povere spullen hier en daar nog zo'n beetje gezellig ingericht.

Aan de ingang van die tenten hadden ze zelf een bordje aangeslagen: "Uw voeten afkuisen s.v.p." Het terrein eromheen was hier en daar zeer drassig geworden en dat loopt anders maar modderig in, waar ze toch op die grond in het stro moeten slapen.

Eén vakje van zo'n grote tentvol was leeg. Daar was zoeven een roodvonkpatiëntje weggehaald om geïsoleerd te worden.

Over al de kleine tenten, in lange straten geschikt, sprak ik u al. De mensen geven hier de voorkeur aan, omdat zij er met het eigen gezin, met een groepje van zo acht, negen personen op zichzelf mogen wonen. Van onderen is er een walletje van stro rondom voor de kou, en een greppel daaromheen, die het water afleidt. Het was er droog, warm, goed beschermt en meestal heel netjes gehouden, over het algemeen was het er volgens ons nog wel om in uit te houden. Al is het er natuurlijk laag en ... enfin, een kleine tent in de winter. Er waren er, daar stond het hokje met stro buiten voor de meegevluchte hond; een zelfs met een kleine duiventil.

In de melk- en paptent waren de dames bezig voor de kleine kinderen te zorgen. En de Belgische koks stonden in de centrale keukens te roeren bij de enorme ketels. Maar ook hier weer: nooit aardappelen. De ons vergezellende luitenant beweerde: "ze waren te lui om ze zelf te schillen." Maar waarom doen de vrouwen dit dan wel zo trouw overal elders, en bijvoorbeeld ook in het grote kamp van Baarle Nassau? Dit schijnt een kwestie van tact, om met de mensen om te gaan. En of die tact hier nu wel aanwezig is, betwijfelden we reeds aanstonds, toen deze zelfde luitenant de Nederlandse pers ontving met de mededeling, dat hij heel de bevolking op één na met zijn Spaans rietje zou willen afranselen. En dan dat nazicht dag en nacht over deze gemengde kolonie, door landweersoldaten ... Neen, nog minder dan de inrichting van dit vluchtoord beviel ons de geest waarin het, blijkens onze leidsman, wordt beheerd. En juist de directie over zo'n kolonie kan zoveel goed maken, de stemming zo zeer bevorderen.

Ik stel mij voor, dat het mogelijk zou zijn, met de beschikbare middelen de mensen het leven hier nog draaglijk te maken. Maar nu liet die stemming veel te wensen, al scheen het ons, op de onhoudbaar overvolle carrousel tenten na, hier nu nog niet zo ongeschikt te wezen.

En toch lazen we met voldoening, dat ook dit kamp zal worden opgeruimd zodra het mogelijk is.

Als wij goed verstaan hebben zijn er in Bergen op Zoom alles te samen nog een kleine 15.000 vluchtelingen.

Voor ik u nu in een slotartikel nog een en ander ga vertellen uit Zeeuws Vlaanderen en het veel besproken Baarle Nassau, besluit ik dit keer met te voldoen aan het verzoek van het gemeentebestuur van Vlissingen, om enkele opmerkingen ruchtbaar te maken.

Ik zegde u reeds, dat de toestanden daar in die sombere loodsen en in de oude kamerwoningen nog heel wat te wensen laten. Maar dat men er met de beste bedoelingen bezielde is, en dat er nu, met regeringshulp, hard wordt gewerkt om betere behuizingen in te richten voor de vluchtelingen.

De gemeentesecretaris, Mr. Dr. F. S. Witteveen en later ook de wethouder, de heer H. J. Tichelman, burgemeester Jhr. Mr. A. A. van Doorn van Koudekerke was door familieomstandigheden verhinderd deel te nemen aan de ontvangst, zij wezen ons op de ontzaglijke moeilijkheid om daar op eens, die 8^e en 9^e oktober, een kleine 40.000 vluchtelingen te voeden en onder dak te brengen. Toch is dit gebeurd. Eenieder heeft de ingevingen van zijn hart gevolgd en zijn plicht gedaan. Maar nu, tien weken later, valt er nog altijd veel te doen. De particuliere zorg trekt zich meer terug, de ambtelijke zorg komt dus op de voorgrond. De overheid doet het

mogelijke om het grote gebrek te lenigen, maar als heel Nederland eens wist welke behoeften hier nog bestaan, dan zouden de mensen nog weer eens diep in de beurs tasten, zegde de secretaris, hoeveel er ook reeds is gevraagd en gegeven, waarbij de belangstelling uit het buitenland mede dankbaar dient te worden erkend. Want weliswaar doet het rijk het zijne, maar daarbij wordt steeds op de meest mogelijke zuinigheid aangedrongen.

Vlissingen heeft, evenals Hansweert, van het begin af een grote aantrekkingskracht op de vluchtelingen gehad, niet alleen omdat zij er te water gemakkelijk uit Antwerpen konden komen, maar, wat de eerste stad betreft, omdat zij hoopten van daaruit naar Engeland over te steken. Dit is voor Vlissingen een groot bezwaar. Want ook in de andere delen van ons land meent men dat hier maar voortdurend voor iedereen aanstonds gelegenheid bestaat tot die overtocht, wat geenszins het geval is. En de eindeloze toevoer van vluchtelingen uit dien hoofde maakt de verzorging hier zo uiterst moeilijk. Dikwijls komt er laat nog een hele stroom mensen mee met de trein, die een verre reis achter de rug hebben en voor wie dan nog weer hulp, voeding onderdak moet worden gezocht in de overvolle gemeente. Die zendingen blijven maar voortduren, bijvoorbeeld ook uit Rotterdam, door bemiddeling van de Engelse consul. En dan weet men gewoon geen weg met de mensen. De burgemeester heeft dan ook aan de gemeentebesturen, comités en particulieren reeds verzocht, om alleen vluchtelingen te zenden, die voorzien zijn van kaarten voor de mailboot, omdat zij anders steeds enige dagen moeten wachten en aan ontberingen blootstaan. Maar deze waarschuwing helpt niet. En dit maakt het gemeentebestuur ten einde raad.

Het beschikt nu eenmaal over weinig grote gebouwen. In het begin zijn alle openbare en veel bijzondere scholen, de kerken enz. vol

gelegd. Dat heeft vrij lang geduurd, maar het was niet vol te houden. Nu is het onderdak vaak zeer bescheiden. Men dacht, dat het verblijf kort zou duren, dat de mensen zich bij het gunstige jaargetij zouden kunnen behelpen in de loodsen aan de havens en bij particulieren. Maar toen het koud werd, bleken die loodsen, die nu eenmaal niet voor mensen bestemd zijn, daarvoor ook minder geschikt. Zij worden nu vertimmerd, van kachels voorzien en in overleg met de regeringscommissaris worden er twee nieuwe loodsen bijgebouwd.

Van november af deden zich een paar gevallen van roodvonk en enige van tyfus (hiervan waren er de 8^e december eenendertig op de vijfduizend vluchtelingen, met drie sterfgevallen) en dit alles maakt het ongewenst dat behoeftige vluchtelingen langer bij particulieren vertoeven.

Prof. Niermeijer heeft in het Groene Weekblad de burgemeester verweten dat hij niet voor ziekenbarakken heeft gezorgd. Maar van half oktober af heeft de burgemeester herhaaldelijk getelegrafeerd om barakken en hulp. Een overgroot aantal gewonde Belgische soldaten vulde het gemeentelijk ziekenhuis, de barak voor besmettelijke zieken en het St. Jozefziekenhuis. Toen zijn dus rijksbarakken gevraagd en hulp voor het mogelijk voorkomen van besmettelijke ziekten. En nu eindelijk is de gemeentebarak leeg, en is ook het rijk te hulp gekomen. Het gemeentebestuur verdient dus geen verwijten.

De commissaris van politie deelde ons vervolgens mee, dat de vluchtelingen aanvankelijk zeer bedrukt waren en zeer dankbaar. Nu zijn er nog een vijfduizend over en die worden erg ontevreden. Dat ze absoluut geen werk hebben en overdag maar in het stro blijven liggen, in die triestige loodsen, bevordert natuurlijk hun

ontstemming. Bepaalde politie maatregelen zijn er echter niet nodig geweest. Het aantal misdrijven onder deze mensen is miniem. Hoewel enige Belgische politieambtenaren, die de Vlissingse politie krachtig hebben geholpen, verklaren dat hier wel de onderste lagen voorkomen. De laatste tijd zijn er enkele kleine diefstallen gepleegd, is er wel eens gekrakeel, maar over het algemeen heeft de politie heel weinig met hen te doen. Een enkele maal wordt wel eens van hun voedsel verkocht aan landbouwers voor het vee; een enkel geval is er van het verkopen van kleren aan opkopers. Maar men moest dan ook niet vergeten, dat verreweg de meesten van hen helemaal geen geld meer hebben. De meesten: er hebben er zich aangemeld om voeding, die bij visitatie bleken 1700, 1800 en 1900 frank in papier en goudgeld bij zich te hebben. Op één man, die in een loods leefde van de algemene liefdadigheid, werd zelfs over de 8000 frank gevonden. Natuurlijk zijn alleen de verdachten gevisiteerd. En onder de vele duizenden zijn er een honderd aangetroffen, die in het bezit waren van voldoende middelen om voor zichzelf te zorgen.

De wethouder Tichelman verklaarde ons nader dat de stad nu moet worden schoongemaakt van vluchtelingen op kamertjes, die de gezondheid in gevaar brengen. Aan hen worden geen kolen meer verstrekt, en op de duur worden ook hun etenskaarten ingetrokken, als zij zich niet begeven naar de loodsen, die goed verwarmd zijn, die afgeschut worden voor tachtig gezinnen in het midden: aan de ene kant voor mannen, aan de andere kant voor vrouwen. Op 784 eetkaarten wordt er nu dagelijks voedsel gehaald voor ruim 5000 mensen. Hiervan verblijven er 941 in de asielen, 1400 in scheepsruimen, 490 op vissersschuiten en de rest op kamertjes. Telt men hierbij de verschillende bemiddelde Belgen, van wie er ook nog een 400 à 500 op de St. Annekensboten wonen, dan komt men op een totaal van 6000 à 7000 vluchtelingen.

Een commissie van Engelse heren bevracht om de andere dag kosteloos een boot met ongeveer 250 vluchtelingen, ambachtslieden, zoals bankwerkers, landbouwers, wolbewerkers, om hen naar Engeland over te brengen. Het provinciale vluchtelingencomité stelde dagelijks ongeveer vijftig uitgewekenen in staat gratis of tegen verlaagde prijs plaats te nemen op de boten van de Zeeland. Aan dit laatste is echter van hogerhand een einde gemaakt. De mailboot neemt er elke dag 400 mee. Maar de aandrang is veel en veel groter. En, zoals gezegd, maken deze onverwachte zendingen het vraagstuk van de vluchtelingenverzorging zo nodeloos moeilijk. De vrees bestaat dan ook dat men in Vlissingen genoodzaakt zal worden de scholen weer in te ruimen als vluchtelingenverblijf. En reeds is het onderwijs in oktober te lang gestoord geweest. Doch bovendien verbiedt de inspecteur van de volksgezondheid het doorzenden van vluchtelingen uit deze stad naar elders in ons land en mogen de autoriteiten hen alleen nog maar laten vertrekken naar Antwerpen en Folkestone.

Ten overvloede kwam de volgende dag de boot met 400 vluchtelingen, die het Engelse comité naar Engeland had uitgezonden, weer met al die mensen terug. Al deze omstandigheden, betoogden de heren, brengen onze beste voorzorgen steeds weer hopeloos in de war.

De toeloop van vluchtelingen naar Vlissingen blijft aanhouden en wordt verontrustend. Er moet met de ruimte erg gewoekerd worden en de op de Nieuwe Markt te bouwen loodsen vorderen langzaam. Het Engelse comité kan vóór zaterdag 2 januari geen nieuwe inschrijving doen voor gratis reizen naar Engeland.

Het provinciaal comité tot hulpverlening aan vluchtelingen in Zeeland schrijft ons:

Tegenover de klacht van de burgemeester van Oostburg, opgenomen in het verslag van de tocht der journalisten door Zeeland, Brabant en Limburg, in het avondblad van donderdag 17 december en naar aanleiding van het in dat verslag gerelateerde omtrent het gebrek aan onderkleding voor de vluchtelingen, wensen wij er op te wijzen, dat op de 3e december twee circulaire van ons comité zijn uitgegaan van de navolgende inhoud en gericht: de eerste aan de burgemeesters, de tweede zowel aan de burgemeesters als aan de plaatselijke vluchtelingencomités, te weten:

a. Aan de burgemeesters in Zeeland:
Edelachtbare Heer

Het Nederlandse comité tot steun aan Belgische en andere slachtoffers te Amsterdam (secretariaat Kalverstraat 64) vernam dat in Zuidelijke grensplaatsen uitgewekenen vertoeven behorende tot de betere klasse, doch van wie het geld is opgeteerd.

Aan dergelijke uitgewekenen kan, door bemiddeling van genoemd comité tot beperkt aantal, gratis huisvesting worden verleend bij particulieren.

Wij verzoeken U daarom dergelijke gevallen, indien deze zich in uw gemeente voordoen, ter kennis van dat comité (afdeling huisvesting) te willen brengen en tevens ook ons comité daarvan op de hoogte te stellen, een en ander onder duidelijke opgave van de namen, het aantal leden van het gezin, en van het beroep of de maatschappelijk positie van de betrokken personen.

Namens het provinciaal comité enz.

b. Aan de burgemeesters en de plaatselijke comités in Zeeland: Waar het schijnt voor te komen dat nog op onderscheidene plaatsen gebrek aan de nodige voedingsmiddelen, kledingsstukken en dekens voor de Belgische uitgewekenen heerst, zodat burgemeesters of plaatselijke comités zich verplicht achten een beroep te doen op de publieke liefdadigheid of op de hulpmiddelen van comités buiten de provincie, brengen wij nadrukkelijk nog eens onder uw aandacht:

1°. Dat het provinciaal comité zich belast heeft met de zorg voor de aanvoer en de verdeling der vereiste levensmiddelen in de provincie: dat burgemeesters of comités die vrezen voor onvoldoende voorraad levensmiddelen voor de vluchtelingen, zich derhalve hebben te wenden tot het provinciaal comité, adres mr. P. Dieleman te Middelburg, en niet tot de etappecommandant, noch tot de regeringscommissaris (zie circulaire van 28 oktober).

2°. Dat aan hetzelfde adres dekens voor de vluchtelingen kunnen worden aangevraagd, terwijl gebruikte dekens daarheen behoren te worden teruggezonden (zie zelfde circulaire).

3°. Dat aan hetzelfde adres (zoveel mogelijk gespecificeerd) aanvragen om noodzakelijke kledingsstukken en schoeisel voor de vluchtelingen kunnen worden gericht, en het derhalve volkomen overbodig is, ja in strijd met de voorwaarden van een juiste distributie, zich tot andere comités te wenden om steun.

Indien plaatselijke comités financieel niet bij machte zijn de vluchtelingen die in hun gemeente verblijven van het nodige te voorzien, kunnen zij zich tot de burgemeester van hun gemeente wenden om subsidie uit de gemeentekas; blijkt deze niet

toereikend dan kan de burgemeester aan de minister van binnenlandse zaken een voorschot uit de rijkskas verzoeken.

Uit een en ander volgt, dat, indien ergens in de provincie gebrek aan het nodige voor de vluchtelingen heerst, de schuld daar ter plaatse moet liggen, doordat niet tijdig getracht is op bovenvermelde wijze daarin te voorzien.

Tevens worden de heren burgemeesters nog herinnerd aan het verzoek om de opgave van het getal der behoeftige vluchtelingen op de 1e en de 15e van elke volgende maand in hun gemeenten aanwezig te doen toekomen aan mr. J. F. van Deirse, te Middelburg.

Middelburg, 8 december 1914.

Namens het provinciaal comité enz.

Wat de “pauvres honteux” betreft, waarover de eerste circulaire loopt, is bij onze secretaris van één burgemeester (zegge één), en dat was niet de burgemeester van Oostburg, opgave ingekomen omtrent één familie. Ons comité wil hiermee niet beweren dat deze categorie personen, waarop gemelde circulaire doelt, niet bestaat, doch dat, als zij niet geholpen wordt, de schuld ligt ter plaatse, waar zij gebrek lijden.

En wat de kledingvoorziening betreft, menen wij nadrukkelijk te mogen constateren, dat te dezen opzichte al gedaan wordt wat gedaan kan worden. Aan iedere aanvraag van burgemeesters en comités in de provincie wordt vanuit ons centraal magazijn te Vlissingen zo spoedig mogelijk voldaan en sinds begin november is reeds voor meer dan 25.000 gulden aan ondergoed over de provincie gedistribueerd. Bovendien worden uit Engeland talrijke goederenzendingen ontvangen, welke wel niet alle uitmunten in

bruikbaarheid van de inhoud, doch die toch in een dringende behoefte voorzagen en dankbaar werden aanvaard, terwijl eveneens enige keurige zendingen van prof. Niermeyer en uit verschillende delen van het land werden ontvangen en uitgedeeld en nog steeds zowel schoeisel als kleding in belangrijke massa's wordt aangekocht uit rijks gelden.

Indien derhalve de voorziening in noodzakelijke kledingsbehoeften ergens in Zeeland te wensen overlaat, laten dan toch de autoriteiten of comités, die ter plaatse de leiding hebben, hun klachten of aanvragen bij het provinciaal comité indienen en niet ertoe bijdragen, dat de indruk gevestigd wordt, dat in deze provincie niet behoorlijk wordt gezorgd voor de vluchtelingen.

Belgische studenten in Nederland.

Men meldt uit Utrecht aan De Tijd:

De oproep van prof. Schrijnen in de bladen had dit succes, dat honderd niet geïnterneerde Belgische studenten zich opgaven voor mogelijke voortzetting van studies, terwijl van de geïnterneerde studenten zich een voldoende aantal opgaf. De professoren Schrijnen, Collard en Noyons hebben thans met dr. Kuyper van de minister van oorlog verkregen, dat nu reeds een aanvang is gemaakt om alle geïnterneerde Belgische studenten onder te brengen in het Zeisterkamp, teneinde hen van daaruit dagelijks onder geleide naar de voor het universitaire onderwijs inmiddels te Amersfoort gereed gemaakte lokalen heen en terug te voeren. De genoemde hoogleraren hebben zich, samenwerkend met de Utrechtse rector magnificus, prof. Snellen, dr. Hetteema Buitenrust, voorzitter der algemene interneringscommissie, en de commandant van het interneringskamp, met de regeling van een en ander belast. Daar de

lokalen te Amersfoort nog niet geheel gereed zijn, zal eerst na het einde van de kerstvakantie een aanvang worden gemaakt met conferenties in de Hollandse en Franse taal, te geven door hier te lande vertoevende Belgische professoren en verscheidene hoogleraren van Nederlandse universiteiten. Door de krachtige hulp van verschillende studentencorporaties zijn te Utrecht ruim dertig naar Nederland uitgeweken Belgische studenten al of niet tegen vergoeding bij burgers gehuisvest.

Zij mogen allen de colleges aan de universiteit kosteloos volgen. Voor hen wordt een studieprogramma samengesteld, dat zoveel mogelijk gelijk op het Belgische. Ongeveer twintig studenten van de Ecole Spéciale moesten naar Delft worden verwezen, om daar hun studies aan de Technische Hogeschool te kunnen voortzetten.

20 december 1914

Philip Gibbs gaat in de Daily Chronicle voort met over de Belgische vluchtelingen in ons land te schrijven.

Hij heeft ze in Vlissingen en Hansweert gehuisvest gezien, in de grote loods te Vlissingen hadden zij het het minst goed, elders te Vlissingen en te Hansweert zo goed als het onder de omstandigheden mogelijk is. Hij is weer vol lof voor hetgeen hier voor de mensen gedaan is, maar het niets doen en het gezamenlijk leven in grote hopen moet slecht werken en, hij blijft er bij, Engeland moet de vluchtelingen laten overkomen.

Volgens de parlementaire correspondent van de Daily Chronicle zenden ambtenaren van het Engelse departement van plaatselijk bestuur nu wekelijks een 2000 Belgen uit Vlissingen naar Engeland. Er zijn nu in het geheel al ruim 130.000 Belgen in Engeland, de 20.000 gewonde soldaten niet meegerekend, en men doet zijn best

om werk voor ze te vinden. Een commissie, door minister Samuel aangesteld, overweegt de middelen. Vele Belgen hebben reeds in Engeland en Wales werk gekregen.

Een andere Engelse regeringscommissie alsmede een Belgische, door de Belgische regering aangesteld, gaan het land door om toe te zien, dat de Belgen het goed hebben.

De heer van Zanten te Dordrecht, die de gehele afdeling voeding voor de Belgische vluchtelingen aldaar onder zijn beheer heeft, is gisteren door een veertigtal Belgische uitgewekenen gehuldigd. Een van hen, de schilder van Thielen, had de heer van Zanten bezig gezien in de grote soepkokerij en had hem midden in zijn bedrijvigheid op het doek gebracht. Dit schilderij is gisteren aan de heer van Zanten aangeboden, waarbij eerst de declamator Van Aerschot een door hem vervaardigd gedicht voordroeg.

King Albert's Book.

Londen, 16 december.

King Albert's Book is verschenen en de Engelse pers wijdt er veel aandacht aan.

En zie hier wat Asquith schrijft in de eerste bijdrage in King Albert's Book:

“Wij verzekeren België, in naam van dit Verenigd Koninkrijk en van het ganse rijk, dat het mag rekenen tot het einde op onze bereidwillige en standvastige steun.”

Als geheel is dit boek een merkwaardige uiting van de indruk, die België's tragedie op de wereld heeft gemaakt. Men vindt er vrij wat twijfelachtige politieke en diplomatische wijsheid in. Maar de toon

van dankbaarheid en bewondering klinkt oprecht in al deze stemmen uit de landen der bondgenoten en der neutralen. “Verwonderd ons een groot volk te vinden ...”, zegde Van der Velde. En toch, zo staat België op dit ogenblik voor het aangezicht der wereld. De beslistheid waarmee in het begin van augustus Duitsland’s eis is afgewezen; de vastberadenheid waarmee vervolgens alle verschrikkingen van invasie en onderwerping zijn gedragen; tot de loden stilte toe, die thans over het lijden van het ongelukkige land is gevallen, het vormt alles geen onwaardig gegeven voor een grootse passage in de geschiedenis der mensheid.

“Ik heb”, schrijft Bergson, “lang gezegd, dat de geschiedenis een leerschool van onzedelijkheid is. Ik zal dit niet meer zeggen na het voorbeeld, dat België aan de wereld heeft gegeven. Een daad als deze maakt de grootste laagheden der mensheid goed. Men voelt zich trotser mens te zijn.” Zelfs die grote scepticus, Anatole France, schrijft in strakke ernst over België en over koning Albert. Want de figuur van de koning is niet te klein voor de rol, die het noodlot hem heeft opgelegd. Hoe zij de verbeelding van kunstenaars, geleerden, in alle landen heeft getroffen, komt mee treffend in King Albert’s Book uit.

Ik zal niet te veel aanhalen. De keus is moeilijk, en bovendien: het boek zal zijn weg ook wel naar Nederland vinden en, al heb ik niet verzwegen dat wij ons nu juist niet al te voldaan kunnen voelen over de rol, er ons bij toebedeeld, het blijft een hoogst merkwaardige verzameling, waarvan men het zich niet rouwen zal, ze gekocht te hebben. Nog deze aanhaling uit de bijdrage van Karl Hjalmar Branting, hoofdredacteur van het Zweedse blad Social Democraten, om ook een neutrale stem aan het woord te laten:

“Zweden was voorbestemd om de wereldcrisis met Duitse ogen aan te zien. De Duitsers staan ons na. Er is drukke gemeenschap met hen. Zij oefenen de sterkste invloed op de Zweedse beschaving ... Wij waren bereid om gehoor te geven aan Duitsland's eerste leuze: “het tsarisme is de verstoorder van de vrede en het gevaar voor Europa.”

“Maar toen kwam die misdaad tegen het internationaal recht, de schending van België's onzijdigheid. Voor ons, die van plan zijn, onze eigen onzijdigheid tot het uiterste te verdedigen, was het als een stoot tegen ons eigen hart. Het veranderde de gevoelens onder de brede lagen van het volk ten enenmale ... Hoe ruwer de methode bleek, hoe meer de “doortocht” het karakter aannam van de invasie van een verwoestende veroveraar, te sterker werd in de harten der Zweden de sympathie voor de kleine, dappere natie, die onverschrokken stand hield voor recht en vrijheid, zonder de verpletterende getalsmeerderheid te tellen.”

Ik moet nog vermelden, dat de bijdragen van Couperus en Van Eeden gesteld zijn in het Frans. Vermoedelijk is hun niet duidelijk gemaakt, dat zij gedrukt hadden kunnen worden in het Nederlands, begeleid van een vertaling. Hun bijdragen komen niet voor in het uittreksel, dat aan de pers is toegezonden en ik heb ze nog niet gezien.

21 december 1914

De vluchtelingen in Brabant en Zeeland.

Van Vlissingen varen wij in de grauwe, natwinderige vroege ochtend naar Breskens, met drie uitkijken vóór op de boeg, wegens de mijnen, waarvan zij er herhaaldelijk hebben zien drijven. Dan door Zeeuws Vlaanderen, het suikerpeeëngewest. Overal zijn de

wegen stuk en zwaar onder de modder gereden door de bolderende wagens met bietwortels. Aan de haventjes en telkens weer langs de glibberende wegen, die hoge bergen van wonderlijk gestorte bieten.

En burgemeester Van Zuijen, die pas in België dat ellendige avontuur als een nachtmerrie gehad heeft met de sarrend dreigende dronken Duitse huzaar, hij wachtte ons op, in gezelschap van zijn ambtsgenoot, de heer Van Oostrom Soede. Zij hadden inderhaast drie Belgische auto's voor ons verzameld, en de burgemeester van Groede, zelf aan het stuur van zijn wagen, zou ons loodsen naar de verschillende vluchtelingencentra. Want in dit direct aan België grenzende, aan België haast meer dan aan Nederland verwante gebied - doordat de Schelde stroom hen van ons afsnijdt - vindt men nog in iedere gemeente de grootste kolonies uitgewekenen, naar verhouding der eigen bevolking.

Dooreen genomen hebben de mensen het daar best, zijn ze er als kinderen thuis, waarlijk opgenomen als gasten, aan wie het oorlogsleed zoveel mogelijk moet worden goed gemaakt, in deze dorpen en kleine steden.

De burgemeester van Breskens vertelde. Hij had er nu nog ongeveer tweehonderd. En hij leidde ons rond langs de vijf verblijven, waar ze samenwonen. Hier profiteerde men van die grappig Nederlandse clubjesgeest. Als wijlen Rome telt het kleine Breskens immers niet minder dan zeven verschillende kerken en kerkjes. Daar waren er aanstonds geschikt voor asielen. Er verblijven bv. ook nog 27 op een zolder. Enkelen al drie maanden, want er zijn er hier uit Leuven, uit Mechelen, Dendermonde. De Belgen zelf bereiden het maal voor de kolonie in de centrale keuken, in de kookketels van de garnaalvissers. En de laatste tijd kwamen er nog weer wat bij uit

Heist, die nu op de Heister vissersschuiten verblijven. In het raadhuis lag een stapel toegezonden Franse en Nederlandse lectuur. De lezing van die oude jaargangen Revue des deux mondes kan pikant zijn in onze tijd. Maar of de eenvoudige lieden, die zoveel van de oorlog zelf lijden, zich zwaar zullen verdiepen in de tegenstellingen der politiek? “De vluchtelingen, die hun geld ingeteerd hebben en nog bij de burgers inwonen”, vertelde de burgemeester, “helpen nu op het land met het aardappels uitdoen, en bij het vervoer van de peen.”

In het prachtig schilderachtige Groede, waar middenin die belangwekkende dertiende-eeuwse kerk staat, zijn er niet minder dan een 2300 geweest. Nu zorgt het gemeentebestuur er nog voor een honderd.

En van het enorm overstroomde Sluis vertelde ik u reeds. De eerste dagen lag er het stadje onder de vloedgolf van zeker 25.000 vluchtelingen. En daar zijn er een kleine 1500 van overgebleven in de haven vol Belgische schepen. Er liggen er 70; 55 ervan zijn bewoond. En dat de mensen hier tevreden zijn, verzorgd en wel door het Nederlands-Belgische comité, blijkt voldoende uit het besluit van de regering, om hen op hun eigen verzoek niet naar Nunspeet over te brengen, maar hier te laten.

Sluis is dan ook een Belgisch stadje geworden, met die eigenaardig levendige, vaak elegante promenade langs de intieme grachtjes, waar allerlei Belgische zaakjes zijn gevestigd, een Belgische krantenkiosk, en de Franse bladen worden uitgevent. In die grote kloosters heeft men, bij de overweldigende vloed, de mensen te slapen gelegd tot op de trappen van het altaar, en zelfs het “slot” in het nonnenklooster, is voor hen opengegaan. Hier wonen er nu nog ruim tweehonderd; een kleine vijftig wezen ondermeer. De

Belgische schippers staan kosteloos hun schuiten als woonstee af aan de landgenoten.

De verzorging is hier technisch geadmistreerd. De Belgische comitéleden onderhouden een inlichtingenbureel, een burgerlijke stand. En nu was men bezig het schoolwezen te regelen. De paters Franciskanen hebben al een klas van veertig jongens. Er zijn 35 kinderen voor een fröbelschooltje, er zijn heel wat sollicitanten voor de meisjesklas, en men hoopte nu op de medewerking van de burgemeester om daarvoor lokalen beschikbaar te krijgen. De mensen zijn hier goed, en in hun element.

Een even prettige indruk kregen wij in die eerbiedwaardig oude, stille stad Aardenburg. Men moet over die invasies toch niet gering denken. Op een bevolking van ruim 2000 zielen aanvankelijk 2650 vluchtelingen om voor te zorgen! Nu heeft men er driehonderd overgehouden: 100 in een barak, 100 bij de boeren, en 100 in dat machtige voorportaal van de kerk met haar schone grafzerken, haar wonderschone arduinen zuilen, waartussen het ons enkel wat kil scheen voor de kolonie, die daar huist en slaapt in het stro. Maar de genegen toewijding van burgemeester Reepmaker van Belle, van de vriendelijke onderpastoor en de beide predikanten vergoedt weer zoveel. En als ze klachten hebben dan vragen die naïeve mensen het maar vol vertrouwen aan ..., de opperste van de feestcommissie!"

Doch de klachten zijn niet van ernstige aard. "We hebben nooit last met die mensen." Ze koken en doen alles zelf voor elkaar, en de notabelen hebben nu zelfs een keurige bad- en wasinrichting voor hen gesticht, waar Belgische vrouwen dapper stonden te strijken.

Verder is er ... leerplicht ingevoerd. Voor de jeugd van 2 tot 13 jaar. De kleuters van twee tot zes gaan naar de zusters, de ouderen van

6 tot 13 naar de Belgische school met hun eigen onderwijzers. En de oudsten krijgen 's avonds herhalingsles.

Dat zijn de ideale verhoudingen in de kleinere plaatsen.

Van Oostburg vertelde ik u reeds. Maar dat is nu weer met zijn nog altijd duizend vluchtelingen een beetje overstelpt. De vijf lokalen van de openbare scholen zijn er moeten worden ingeruimd, onder conditie, dat de leerlingen daarvan 's middags over de twee bijzondere scholen moeten kunnen beschikken. De leertijd was gehalveerd, de normaallessen, de ambachtsschool, de koopmansbeurs liggen van september af vrijwel stil ...

Maar, zegde de militaire commandant, die met de burgerlijke autoriteiten prettig samenwerkt: "onze ziekenzaal, onze kraamkamer, alles in orde, en wij hebben de toestand nu onder de knie." En de tevredenheid van de vluchtelingen zelf bleek ons treffend, toen wij in die verschillende ruime, goed verlichte, warme verblijven van groot tot klein juist bezig zagen om met slingers en vlaggetjes hun zalen op te tuigen voor ... het dankfeest, het dankfeest aan hun trouwe verzorgers. Morgen zouden zij daar plechtig worden ingehaald, toegesproken, toegezongen, zo recht uit al die kinderlijk dankbare harten ...

Op het papier reizen we snel. Een alinea verder, en wij zijn aan het station Vlakte, waar de burgemeester van Kruieningen, de heer Dominicus, ons afwacht, om naar Hansweert mee te gaan, een van de voornaamste schepenkolonies. Hoe genegen trouwhartig sprak deze echte burgervader over het deerniswekkende vluchtelingenvolkje, dat daar bij eindeloze scheepsladingen is aan komen drijven binnen de veiligheid van die enorme sluizen van Hansweert.

Wij maakten kennis met de leden van het comité, allemaal stoere Zeeuwen, één nog in de oude dracht: kloek, rustig, met een rechtschapen goed hart. En wij wisten meteen: daar waren de vluchtelingen aan toevertrouwd. Hoewel het hun in die eerste dagen overweldigd heeft, overweldigd, de eindeloze stromen, toen daar ... 175.000 ontredderde uitgewekenen zijn doorgetrokken!

Nu strekken hun zorgen zich nog altijd uit over een 2500 behoeftige gasten, driehonderd kinderen beneden de twee jaar! Die verblijven merendeels in 242 Belgische schepen, waarmee de nieuwe sluis vol ligt, meest houten Walenschepen en grote rijnschepen, gemeerd langs de eindeloze steiger, en vele rijen breed, waarover planken brugjes leiden langs de luiken. In de ruimen daarvan zijn verschillende verblijven afgeschoten, liefst ieder voor twee gezinnen. Er staan kachels; er is het nodige huisraad, een hanglamp, zit- en slaapgelegenheid met matrassen en dekens zo mogelijk gescheiden. Wij daalden in verscheidene schepen door de luiken af en vonden dan de properheid, de gezelligheid al naar de aard der bewoners. Zij verklaarden dooreen genomen: "Het is al verdrietig genoeg, maar we zijn nog content zoals we het hier hebben meneer". Zij lijden geen hou, zij krijgen eten genoeg, dat weer centraal voor hen wordt gekookt, zij zitten met hutje en mutje bijeen, en kunnen het met elkander goed vinden. Alleen als het slecht weer is, moeten de luiken dicht, en hebben ze het er donker.

"En wie het op het aanvankelijk toegewezen schip niet bevalt, die komen maar op de twee enorme rijnaken, die wij zelf hebben gehuurd." De Belgische schippers op hun eigen schepen logeren hen anders voor niets. Maar die mensen zelf verdienen nu ook niet, en vervallen langzamerhand aan de bedeling.

De ziekenbarak, de kraamzaal ... het is alles in orde.

Maar waarover nog altijd werd geklaagd, dat is over de schande van de Antwerpse sleepbootondernemers, van de firma Leizer met name, die van de rampspoed van hun medeburgers op de meest onbeschaamde wijze hebben geprofiteerd. Er waren er, die eisten voor de overtocht hierheen uit de gebombardeerde stad van 15 tot 25 frank per persoon, en op ieder schip, dat zij sleepten, zaten er gemiddeld 1500 à 2000, soms zelfs drieduizend vluchtelingen samengepakt. Eén boot had 36.000 frank bedongen voor één sleep. Terwijl de Rotterdamse firma's Van der Schuyt en Braakman, bijvoorbeeld, het reddingswerk met prachtige gulheid deden voor niets!

Ook liggen hier nog 15 Duitse lichters met graan; buit of niet? En één schip met tarwe voor de Belgische regering, al sedert het bombardement, dat zijn bestemming maar niet kan bereiken ... terwijl er zoveel gebrek aan is.

Vijfentwintighonderd vluchtelingen, die dooreen genomen heel content zijn als de gasten van een bevolking van 1200 zielen ... getuigt dit niet welsprekend van hartelijkheid en medelijden? "Op één avond stonden wij er midden in 16.000, en niemand heeft toen gebrek geleden!"

De burgemeester vertelde een grapje van: "daar in die paniek waren de mensen zo angstig en mismoedig, dat ze niet verder wilden dan waar ze stonden. Maar ze moesten toch worden verspreid; er moest een deel naar Kruiningen worden afgeleid ... Ze durfden niet, ze waren verwezen van angst. Toen bleek, dat het comitélid in de Zeeuwse dracht een wonderlijke invloed op hen had. Ze zagen hem aan voor een geestelijke, en alles wat hij zegde was goed: "Ja, ja, meneer pastoor." Hem volgden ze gedwee, als verdoolde schapen de herder. En zodra er nu nieuwe moeilijkheden

ontstonden, besloten de heren onder elkaar: “de pastoor moet er maar weer voor.”

Maar in de eerste nood hebben die zwermen vluchtelingen de boeren in de omtrek erg benadeeld. De bieten- en aardappelvelden, de akkers met rapen zijn er door die hongerige vluchtelingen grotendeels leeg gestroopt.

De laatste dag van onze onderzoekingstocht hebben wij besteed aan een bezoek in het vluchtelingenkamp Baarle Nassau (grens), waar de toestanden aanvankelijk herhaaldelijk aanleiding hebben gegeven tot ernstige klachten; ook in deze krant. Ik schreef reeds, dat die toestanden daar sedertdien aanzienlijk bleken te zijn verbeterd, en dat er hard wordt gewerkt om dit verblijf in allerlei opzichten geschikt te maken voor de bevolking. Onze indrukken waren er over het algemeen zeer gunstig.

Het is de heer Wolters, chef van het grote nieuwe station aan de grens in deze maar zeer dun bevolkte gebieden, die, als hoofd van een plaatselijk comité, zich van het begin af met onvermoeide energie en een zeldzame toewijding tot taak heeft gesteld om de drommen vluchtelingen te helpen. En hij is dan nu ook het hoofd van het permanente vluchtelingenkamp, daar in en om die twee enorme douaneloodsen bij zijn station.

Dr. Carstens, reserve-officier van gezondheid in het naburige Baarle Nassau (dorp), is ter beschikking gesteld voor mogelijke medische hulp, waar een semiarts zich ter plaatse voortdurend aan wijdt. Dr. Carstens bezoekt vaak het kamp, en de heer Wolters overlegt met hem. Zo hield deze officier van gezondheid dan nu ook de inleidende beschouwingen van de pers, waarvan ik het volgende aanteken:

De vluchtelingen hier zijn eerst bij particulieren ondergebracht. Maar dat gaf ernstige bezwaren. Toen zijn de grote douaneloodsen voor hen ontruimd. Op de houten vloeren werd een stroleger gespreid; en een ervan werd eetzaal. Deze bevolking wisselde al naar de verandering in de toestanden over de grens. Bovendien was het aanvankelijk een doorgangsoord. Maar vooral toen het kouder werd, voldeed dit asiel niet meer. Er kwam grote behoefte aan kleding, aan dekking, verlichting, verwarming enz. Er kwamen veel zieken voor, mazelen onder de kinderen, die in een afgeschut deel van de loods moesten worden verpleegd. Het comité, noch de gemeente beschikte toen over voldoende middelen om in de behoeften te voorzien. Een ander bezwaar was de afgelegenheid van het kamp. Toen is er, eerst na een oproep in het Utrechtsch Dagblad, wat hulp gekomen. De directeur-generaal van de S.S. zond twaalf grote kachels, lampen enz.

Omstreeks de 20^e november bezocht jhr. Ruys nog eens Baarle Nassau, en hij achtte de gelegenheid toen geschikt om als permanent vluchtelingenkamp te worden ingericht. Al die tijd waren er voor de mensen geen dekens geweest. Zij sliepen onder het stro. Door bemiddeling van de regeringscommissaris kwamen er nu 2000 stuks, met de eerste matrassen en peluwen. De centrale gezondheidsraad zond een ziekenbarak, er werd gebouwd en gewerkt, en nog vele verbeteringen zijn in wording.

Dat er van ontevredenheid onder de kampbewoners naar buiten bleek, schreef de medicus vooral toe aan de overgang uit de gemoedelijke gezinsverpleging naar dit grote vluchtoord.

Er zijn hier nu 1200 mensen en door verwijzing uit andere plaatsen kan dit aantal op een maximum van 1500 worden gebracht.

De heer Wolters heeft als chef van het kamp enige leden van het comité en Belgische spoorbeambten tot hulp te zijner beschikking. Vier zusters belasten zich belangeloos met de verpleging der zieken. Een korporaal en vijf soldaten van de militaire geneeskundige dienst houden toezicht op orde en zindelijkheid in en om het kamp, waar 's nachts schildwachten surveilleren. De pastoor uit het Belgische Turnhout voorziet in de geestelijke behoeften. In de eetzaal is voorlopig een biechtstoel geplaatst; daar wordt de mis opgedragen en verenigen zich de bewoners tot het avondgebed.

Zij krijgen 's morgens brood met boter en koffie, 's middags stampot met vet, eenmaal in de week vlees, en 's avonds weer koffie met brood. Die dag werden zij onthaald op de echt Antwerpse volksspijs: mosselen.

De zieken krijgen extra voeding op medisch voorschrift: de kinderen tot 4 ½ jaar tot ¾ liter melk per dag. Het zuigelingenvoedsel, voor zover geen moedermelk, wordt naar opgave van de dokter door een der zusters bereid. De vluchtelingen zelf koken voor de gehele kolonie, onder leiding van de menagemeester, de stationschef van Turnhout.

Een der loodsen dient als slaapzaal; langs het ene plankier voor de vrouwen en kinderen en langs het andere, achter de afsluiting, voor de mannen. Er worden nu schotten geplaatst om afschuttingen te krijgen voor gehele gezinnen. De vrouwen hebben sinds half november matrassen en hoofdkussens. Voor de mannen worden die in het kamp zelf gemaakt van grondstoffen, die de regering zond, zodat er binnenkort niemand meer op stro hoeft te slapen.

Dr. Carstens acht dit slapen op stro voor een dergelijke grote, aanvankelijk wisselende bevolking en voor een langere duur

onhygiënisch. Het wordt verontreinigd, het loopt door elkaar, geeft ontzettend veel stof en het is een kweekplaats van ongedierte en een bron van besmetting. Maar warm is het slapen erin zeker wel.

Utrechtse dames hebben voor iedere zuigeling een wiegje gemaakt van bananenkratten, bekleed en helemaal ingericht. In een afgeschut deel van de loods worden de lichte zieken verpleegd, de herstellenden en de kinderen met mazelen, in het geheel een dertigtal personen. Zij liggen op houten kribben en worden door twee zusters opgepast.

Midden in de loods staan op de rails zes spoorwagens; een als kantoor, een ander als spreekkamer van de dokter, een derde het zeer primitieve verblijf van twee zusters, en de drie overige als magazijn.

Twee wasplaatsen, één voor mannen en één voor vrouwen zijn er afgeschoten. Bij de werken voor de waterleiding, die aan de gang zijn, behoort ook het maken van een douchebadinrichting. Het drinkwater is goed.

Nabij de loodsen staat de ziekenbarak, met een veertien patiënten, onder toezicht van twee zusters. Ernstige zieken, die vervoerd kunnen worden, vrouwen die moeten bevallen, mensen die een bijzondere behandeling hebben te ondergaan, worden daarvoor naar het gasthuis in Tilburg vervoerd.

De plannen voor het bouwen van een school, tevens kerk, en van werkplaatsen, waar men hoopt de mannen later bijvoorbeeld aan het binden van vuurmakers en bezems te kunnen zetten, de uitbreiding van het aantal privaten, de vergroting van de keukenafdeling, ze zijn alle in wording. De regeringscommissaris had dit werk willen aanbesteden, maar de directeur gaf er de

voorkeur aan om het te doen uitvoeren door de vluchtelingen zelf bij wijze van werkverschaffing, al duurt de voltooiing dan ook wat langer.

Er zijn zes kinderen gestorven, waaronder twee zuigelingen: vier aan mazelen. Deze vrij grote sterfte schreef de dokter toe aan de oorlogsomstandigheden, die slechte voedingstoestanden enz. veroorzaken.

Alle vluchtelingen, die langs de weg van Turnhout over onze grens binnen kwamen, zijn, ook in het belang der gezondheid van onze troepen, door de militaire geneeskundige dienst tegen pokken ingeënt.

De dienstregeling voor het kamp luidt: 7 ½ uur opstaan en wassen, van 8 tot 9 ontbijten in groepen van 400, enz. De mensen mogen vrij rondlopen, en dat geeft geen bezwaar; zij zijn geregeld op tijd terug. Dronkenschap is nooit voorgekomen. Er is trouwens geen geld.

Om half 10 's morgens is het voor alle "weerbare vrouwen en meisjes" boven 15 jaar: aardappelen schillen, ieder om de drie dagen. Wie zich hieraan onttrekt krijgt geen eten, maar dat komt hoogst zelden voor. Van 12 tot 1 middagmaal: van 6 tot 7 avondeten; om 8 uur avondappel. Dan moet ieder met zijn dekens in de hand voor zijn slaappleaats staan. Die dekens moeten overdag behoorlijk opgevouwen zijn.

Bij onze ommeegang door het vluchtoord vonden wij de Belgische vrouwen en meisjes naar hartenlust aan het schrobben en spoelen van de uit de drassigheid modderig ingelopen vloeren van die enorm wijde, met glas overkapte douaneloosden. De tafels en banken van de eetzaal werden terdege afgeboend; het was een

finale schoonmaak. Daardoor kregen wij, in strijd met de verklaringen van verschillende vroegere bezoekers een indruk van reinheid. Al zagen de mensen zelf er met hun povere kledij hier en daar in het stuivende stro van het slaapverblijf ook allesbehalve zindelijk uit. En zij erkenden, dat, zodra de boel schoon is, het dadelijk toch weer vuil wordt door de storrommel en de moddervoeten.

Aan licht en ventilatie laten deze enorme hallen zeker niets te wensen. Hoewel er verscheidene kachels staan, scheen het er ons, bv. voor zuigelingen en zwakke mensen, onvoldoende gekleed als ze merendeels zijn, zelfs wel wat al te luchtig. De heer Wolters gaf toe, dat er, als het straks gaat vriezen, uit die hoge glazen kappen te veel kou naar binnen zal komen.

Behalve de eindeloze klachten over het gebrek aan vooral onderkleding, bemerkten wij geen stemming van ontevredenheid. Het schoonmaken van de bergen mosselen gaf trouwens een monter vertier. En toen wij de eerste vierhonderd later aan tafel zagen zitten, verklaarden zij ons telkens met verheerlijkte gezichten, dat het kostelijk smaakte.

“Ja, ja”, zegde ontroerd een oud vrouwtje “mosselen! Het is lang geleden, dat we die gegeten hebben ...”

Voor wie hiervan niet hielden, was er aardappelen met vet gestampt. Maar de directeur zegde dat er bonen en erwten moesten komen, om door de aardappelen heen te mengen, zodat deze stampot op de duur wat voedzamer werd.

Alles bijeen genomen, en vooral ook in aanmerking genomen de ver verwijderde ligging der bewoonde streken, waar ieder stuk toch vandaan moest komen, waardeerden wij de menigte goede zorgen,

die ook hier aan de vluchtelingen worden gewijd. En wij eindigden onze tocht in het vertrouwen dat het vluchtoord Baarle Nassau, als de verschillende verbeteringen voltooid zijn, aan billijke eisen zal voldoen.

22 december 1914

Onderkleding voor de Belgische vluchtelingen.

Men schrijft ons uit Amsterdam:

Uit de artikelen in dit blad over de verzorging van de Belgische vluchtelingen in Brabant en Limburg heeft men kunnen vernemen, dat er vooral geklaagd wordt over het nijpende gebrek aan ondergoed. De heer Bern. J. Veldhuis, secretaris van het Nederlands comité voor Belgische en andere vluchtelingen, dat zich ook belast met de toezending van kleren aan vluchtelingenkampen, heeft ons heden medegedeeld, dat de schuld in deze, zo er van schuld moet gesproken worden, niet gezocht moet worden bij dat comité. Aan alle aanvragen om boven- en ondergoed is tot dusver voldaan. Als niet iedere vluchteling zich op tijd kan verschonen of onvoldoende in de kleren zit, dan heeft dit andere oorzaken. Het centraal kledingmagazijn in het voormalige hulpgebouw van De Bijenkorf voldoet zoveel mogelijk onmiddellijk aan de inkomende aanvragen. Tienduizenden stuks onder- en bovenkleding heeft het comité verzonden. Als de voorraad gebruikte kleren niet voldoende was, dan werden nieuwe goederen aangeschaft. Gedurende de laatste weken is voor het magazijn voor niet minder dan 30.000 gulden nieuw goed aangeschaft. Naar Vlissingen, om één enkel voorbeeld te noemen, heeft het comité verzonden: 1100 manshemden, 1339 tricot mansbroeken, 744 hemden voor jongens, 914 wollen

sporthemden, 1284 meisjesbroeken, 1122 meisjesborstrokken, enz., enz.

Alle plaatselijke comités kunnen zich met gerustheid wenden tot het centraal kledingmagazijn voor vluchtelingen te Amsterdam. Zij worden zo spoedig mogelijk geholpen. Men behoeft niet bevreesd te zijn, dat dit magazijn is uitgeput of eerlang zal zijn uitgeput. Waar de geldmiddelen van het comité mochten tekort schieten, springt de regering bij. Desniettemin houdt het comité zich natuurlijk aanbevolen voor particuliere hulp, in geld of in goederen. Goederen gelieve men te zenden aan de Oude Bijenkorf.

Gevluchte Belgische onderwijzers.

De heer P. Otto te Bloemendaal, lid van de tweede kamer, heeft namens het Bureau International de la Fédération d'Instituteurs een rondschrijven gericht tot de Belgische onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland, waaruit blijkt, dat deze onder zeker voorwaarden door bemiddeling van genoemd bureau van de Belgische regering voorschotten kunnen ontvangen op hun jaarwedden of pensioenen indien zij een verzoekschrift daartoe tot de Belgische regering richten en dat aan de heer Otto kan worden toegezonden. Hij zal zorg dragen voor de doorzending naar Havre. Voor alle nadere inlichtingen, de terugkeer naar België, verloven of uitbetaling van voorschotten op jaarwedden en pensioenen betreffende, kan men zich tot de heer Otto wenden.

Salarissen voor Belgische ambtenaren.

De consul van België te Breda maakt bekend, dat de heer Begerem, Hartestraat 31 A te Amsterdam, door het Belgische landsbestuur gemachtigd is tot het uitbetalen van de salarissen en lonen van ambtenaren, beambten en werklieden van de Belgische

spoorwegen, posterijen en telegrafie over november en de voorafgaande maanden.

Tevens heeft hij machtiging tot betalen van de pensioenen aan werklieden en weduwen van de werklieden der spoorwegen. Tot uitbetaling van de lonen en pensioenen van de hier niet genoemde categorieën van beambten is nog geen machtiging verleend; belanghebbenden kunnen te dezer zake een verzoekschrift indienen bij het Belgische ministerie van financiën te St. Adresse bij Le Havre.

Deze uitbetalingen zullen slechts geschieden aan hen, die in Nederland zijn gevestigd; zij die in België wonen, zullen in België worden betaald en het is nutteloos, dat zij hiervoor in Nederland komen.

Nederland en de oorlog.

De Belgische minister Helleputte bezoekt vóór zijn vertrek nog Maastricht. Gisteren namiddag heeft hij Eindhoven bezocht en aldaar de verblijfplaats van de Belgische vluchtelingen bezichtigd.

De 16^e dezer heeft mr. Louis Franck, voorzitter van de Intercommunale Commissie, aan de heer W. A. van der Veen, voorzitter van het centraal bureel voor inlichtingen aan de Belgische vluchtelingen, een schrijven gericht, waarin wij lezen:

“U hebt mij wel willen mededelen dat ingevolge artikel 4 van uw grondverordeningen, waarbij tot doel wordt gesteld: “De bijzonder smartelijke gevolgen van de in België heersende toestanden te verzachten”, u het voornemen hebt opgevat, om een verder beroep te doen op de hulpvaardigheid van onze Nederlandse taal- en stamgenoten, ten voordele van de hier zo diep geteisterde en zo

hard lijdende bevolking, en tevens heeft u gewenst te weten hoe die hulp praktisch en doelmatig zou uit te delen zijn.

Dat, na de edelmoedige liefdadigheid, reeds in Nederland tegenover onze bevolking betoond, en de grote gedane offers, u nog zulk een initiatief denkt te nemen, is meer dan iemand had kunnen verwachten. Ik kan u slechts ten zeerste bedanken voor deze nieuwe blijk van menslievendheid.

Wat de verdeling van de te verzamelen hulpmiddelen betreft, is er naar mijn mening slechts één weg, namelijk deze verdeling over te dragen aan het nationaal comité voor hulp en voeding, en zijn afdelingen in de verschillende provincies. Geen gezaghebbender en beter ingericht organisme is denkbaar, en bovendien geniet het nationaal comité het voorrecht dat wat het toevertrouwd wordt, tegen rekwisitie en beslagname beschermd is.”

23 december 1914

De Belgische vluchtelingen, die te Haarlem waren ondergebracht in de Rijkskweekschool, zijn op last van het gemeentebestuur, geheel onverwacht moeten vertrekken naar het kamp te Nunspeet.

Dit besluit heeft, naar men ons meldt, te Haarlem grote ontstemming teweeggebracht.

Het Antwerps centraal bureel ontraadt ieder Belgisch onderdaan, man, vrouw of kind, naar België terug te keren zonder schriftelijke bewijzen te hebben het land weer te kunnen verlaten. Er worden namelijk geen passen tot vertrek naar Holland afgegeven door de militaire autoriteiten aan onderdanen van andere nationaliteit dan de Nederlandse en van onzijdige landen, en aan deze nog alleen,

indien voldaan is aan alle voorschriften (welke reeds gepubliceerd zijn).

24 december 1914

Belgische studenten.

Het bestuur der Utrechtse studentenafdeling van het Algemeen Nederlands Verbond heeft een gunstige beschikking van de minister van binnenlandse zaken ontvangen op het verzoek om toelating tot de Rijksuniversiteit te Utrecht van uitgeweken Belgische studenten.

Prof. Dr. A. Bruining, rector-magnificus der Amsterdamse universiteit, schrijft ons:

Naar aanleiding van het bericht over kosteloze toelating van Belgische studenten aan de Utrechtse universiteit, weze gemeld, dat reeds drie weken geleden het dagelijks bestuur van Amsterdam, in overleg met curatoren der gemeentelijke universiteit, heeft besloten, studenten van Belgische universiteiten, zolang de lessen aan deze universiteiten stilstaan, kosteloos toegang te verlenen tot de colleges aan onze universiteit, welk besluit ook door mij in de kring van belanghebbenden is bekend gemaakt.

Minister Helleputte heeft heden een bezoek gebracht aan het vluchtoord Java, te Roosendaal en aan de barakken. De vluchtelingen hebben dringend om zijn bemiddeling gevraagd, om te voorkomen, dat zij naar elders overgebracht worden. De toestand was veel beter geworden, zegden zij. Vervolgens heeft de heer Helleputte ook een bezoek gebracht aan het kamp te Bergen op Zoom, is vandaar naar Vlissingen gereisd en is van Vlissingen weer naar Den Haag teruggekeerd.

25 december 1914

De Belgische legatie in Den Haag heeft 42.420 frank ontvangen, zijnde de opbrengst van een inzameling gedurende een voorstelling, georganiseerd door de Lombardische persvereniging in het Scala te Milaan op 30 november. Deze vereniging heeft de wens te kennen gegeven, dat dit bedrag zal worden verdeeld onder de Belgische vluchtelingen in Nederland. Het geld is gedeeltelijk overgemaakt aan het Nederlandse comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers.

Bij de secretaris van het provinciale comité voor vluchtelingen in Overijssel, mr. Dr. G. A. Lasonder, te Enschede, zijn 25 kisten met kerstgeschenken voor de in Overijssel vertoevende Belgische vluchtelingen ingekomen.

Kleren voor de vluchtelingen.

Naar aanleiding van verschillende opmerkingen inzake het verstrekken van kledingstukken, voornamelijk ondergoed, aan de Belgische uitgewekenen hier te lande, verzoekt ons het Nederlandse comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers te Amsterdam de verschillende gemeentelijke autoriteiten en de plaatselijke commissies er op te wijzen, dat dit comité steeds alle benodigheden op eerste aanvraag toezendt.

Dank zij de hulp van zijn landgenoten heeft het comité nooit een dergelijke aanvraag moeten afwijzen; van zijn oprichting af heeft het een groot deel van zijn fondsen beschikbaar gesteld voor het aanschaffen van alle goederen, waardoor in de behoeften der vluchtelingen kon worden voorzien, indien de steun, in de plaats hunner tijdelijke vestiging daartoe ontoereikend was gebleken. Het comité zal daarmee blijven voortgaan. Waar gebrek heerst, aan wat

het ook zij, behoeven de plaatselijke autoriteiten en commissies zich voortaan slechts te wenden tot de betrokken provinciale commissie, door wiens bemiddeling het Nederlands comité zal zorgen, voor zover het in zijn vermogen ligt, dat ten spoedigste het verlangde wordt afgezonden.

Het comité spreekt de hoop uit, dat deze mededeling moge doordringen tot allen, die zich met de verzorging van vluchtelingen bezig houden, opdat voorkomen worde, dat door een verkeerde mening het publiek in de waan wordt gebracht, dat voor onze gasten niet voldoende gezorgd wordt, hetgeen tot gevolg heeft, dat overal in den lande particuliere personen zich geroepen achten deze zorg over te nemen en, ofschoon met de beste bedoelingen, ertoe medewerken, dat er een versnippering van krachten ontstaat, welke op de zo moeilijke arbeid van de daartoe aangewezen lichamen en personen verlamdend werkt.

Het comité merkt hierbij nog op, dat het zijn taak ook uitstrekt over de uitgewekenen, die in de vluchtoorden zijn opgenomen. Het comité twijfelt niet, of de regeringscommissarissen van die vluchtoorden zullen bevestigen, dat hun door het comité alles is verstrekt, wat zij voor hun verpleegden aanvragen.

Nu het comité nogmaals eraan heeft herinnerd, dat het zijn taak zo breed mogelijk zal blijven opvatten om de vluchtelingen van de benodigde kleren te voorzien, meent het er de nadruk op te moeten leggen, dat het zich bij voortduring in ieders steun aanbeveelt. Zijn centraal magazijn, hulpgebouw Bijenkorf, Damrak Amsterdam, is opengesteld voor allen, die kledingstukken voor de uitgewekenen willen afstaan, terwijl giften in geld bij Mr. G. J. Fabius, de penningmeester van de kasvereniging te Amsterdam, meer dan

welkom zullen zijn. Het comité zou het op zeer hoge prijs stellen, indien deze hulp zou komen uit Nederland zelf.

Vaklieden op het gebied van de landbouw onder de Belgische vluchtelingen in Engeland hebben, naar wij in de Times lezen, aangeboden om aan de Engelse kleine landbouwers hun stelsel van intensieve cultuur te leren. Het denkbeeld is afkomstig van koningin Elizabeth der Belgen, die van mening was, dat dit landbouwonderwijs door de Engelsen aanvaard kon worden als een bewijs van de dankbaarheid der Belgen voor de gastvrijheid, die zij in Engeland gevonden hebben. De Belgische regering heeft het plan goedgekeurd en zo heeft zich in Engeland reeds een commissie gevormd, waarvan sir Richard Paget voorzitter is en o.a. enige parlamentsleden deel uitmaken, die uitgeweken Belgische land- en tuinbouwers de gelegenheid zal schenken hun vakkennis op het gebied van intensieve cultuur, ook van groenten onder glas, aan Engelse landbouwers en tuinders aan te leren.

Uitgeweken en geïnterneerde Belgen.

Naar aanleiding van de vrij menigvuldig voorkomende mededelingen in de dagbladen omtrent plaatselijk onderzoek door belangstellenden van de door de regering ingerichte verblijfplaatsen voor de uitgeweken en geïnterneerde Belgen, werd, bij het afdelingsonderzoek van het desbetreffende wetsontwerp tot verhoging van de begroting van binnenlandse zaken voor 1914, het vertrouwen uitgesproken, dat dergelijke onderzoekingen niet plaats zouden vinden dan met voorkennis en goedvinden der regering. Er werd op gewezen, dat op vele plaatsen uitgewekenen ledig lopen en hun verblijf van geen gunstige invloed is op hun omgeving. Om deze reden achtte men het beter, dat zij in kampen werden ondergebracht. Vele vluchtelingen maken wel

bezwaar tegen het verrichten van arbeid op grond, dat zij door werken anderen hun verdiensten zouden ontnemen, maar men meende, dat het niet aan hen was, daarover te oordelen.

26 december 1914

Onze inzameling voor de Belgische vluchtelingen.

Toen de stroom van Belgische vluchtelingen ons land begon binnen te komen, hebben wij een beroep gedaan op de weldadigheid van onze lezers. Dit beroep is niet beschaamd; de toevloed van gelden was binnen enkele dagen reeds zo groot, dat wij, toen daarenboven regeringssteun voor de vluchtelingen werd toegezegd, gemeend hebben, niet verder nadrukkelijk op giften te moeten aandringen. Te minder omdat, nu de regering voor de Belgische vluchtelingen in de bres kwam, het beter scheen, de weldadigheid van onze lezers weer meer in het bijzonder te leiden in de richting van de verschillende steuncomités voor de werklozen hier te lande.

Niettemin heeft het door ons ingezamelde bedrag de niet onbelangrijke som van 104.551,75 gulden bereikt.

Bij de verantwoording van dit bedrag mag er aan de milde gevers een algemene toelichting gegeven worden van de wijze, waarop de gelden zijn besteed.

In de eerste plaats dan het volgende. Ongeveer de helft van het ingezamelde bedrag is ter beschikking gesteld van het Rotterdams comité voor de Belgische vluchtelingen. Dit was billijk, omdat het moeilijk bleek, naast de inzameling der N.R.C. te Rotterdam nog op andere wijze belangrijke bedragen voor hetzelfde doel te verkrijgen. Aldus is bereikt, dat het Rotterdamse comité niet bij het

regeringscomité te Amsterdam om hulp heeft behoeven aan te kloppen, zodat de aan het Rotterdamse comité verstrekte gelden ook indirect elders verlichting hebben gebracht.

Aangezien de regeringssteun en het regeringscomité te Amsterdam door de grote omvang der werkzaamheden slechts langzaam hun doel konden bereiken, hebben wij buiten Rotterdam geholpen waar onmiddellijk hulp nodig was; in de eerste dagen na de val van Antwerpen is voor verzending van voedingsmiddelen naar Brabant gezorgd en voor het onderdak brengen op schepen en de voeding van daklozen. Daarna zijn comités en gemeentebesturen gesteund, wiens financiën al zeer snel uitgeput bleken, en die geen kans zagen spoedig genoeg hulp van elders te krijgen. Later, toen de koude plotseling inviel, is op telegrafische aanvragen, door onmiddellijke verstrekking van dekens zoveel mogelijk hulp verleend. Vervolgens is meegewerkt aan de oprichting van noodhospitalen, nadat ons gebleken was, dat daaraan dringende behoefte bestond. En eindelijk, toen onlangs het verblijf der vluchtelingen in ons land bleek te moeten worden bestendigd, en zich een grote behoefte aan onderkleden openbaarde, is zoveel in het werk gesteld als in ons vermogen lag, om enige duizenden vluchtelingen van het nodige te voorzien.

Wij vertrouwen, dat door deze beschikkingen aan het doel van de gevers tegemoet is gekomen, maar willen nog een opmerking maken.

De inzameling voor de Belgische vluchtelingen heeft onvermijdelijk schade gedaan aan de inzamelingen, welke voor onze eigen Nederlandse werklozen tegelijkertijd waren geopend. Er behoeft intussen niet op te worden gewezen, dat ook onder deze, en met name hier te Rotterdam, waar de invloed van de oorlog zich

uitermate scherp heeft geopenbaard, de nood groot is en blijft. Nu, zowel door de maatregelen der regering als door de hulp van plaatselijke comités, het vluchtelingenvraagstuk zijn grootste moeilijkheden heeft verloren, mogen, naar wij hopen, onze lezers zich het koninklijk nationaal steuncomité en het Rotterdams steuncomité weer willen herinneren, en opnieuw een gave daarvoor afzonderen.

De directie van de N.R.C.

De burgemeesters zijn vanwege de regering uitgenodigd aan haar geen verzoeken te richten om vluchtelingen, die niet zelf in onderhoud en huisvesting voorzien, naar vluchtoorden op te zenden, zolang een plaatselijk comité bereid is voor hen te zorgen, zo nodig tegen de gebruikelijke rijksvergoeding.

Menen de burgemeesters toch opzending te moeten aanvragen, dan moeten de gronden daarvoor duidelijk worden opgegeven.

Wij hebben al gemeld, dat de Belgische vluchtelingen, gehuisvest in het vluchtoord Java te Roosendaal, donderdag de Belgische minister Helleputte bij zijn bezoek aldaar, dringend om zijn bemiddeling hebben gevraagd, om te voorkomen, dat zij naar elders overgebracht worden.

Naar de Grondwet meldt, heeft minister Helleputte hun toegezegd dadelijk bij de Nederlandse regering daarvoor stappen te zullen doen.

Verder meldt dit blad, dat aan de oproep, om zich voor vertrek naar Gouda op te geven, de eerste dag slechts 5 personen gehoor hebben gegeven, en dat na 24 uur actieve propaganda dit cijfer niet hoger steeg dan 13. Daarentegen werd een fluks, nog dezelfde

avond door de vluchtelingen opgesteld rekest aan de minister, houdende verzoek, om in de Java te mogen blijven, terstond door 300 personen getekend. Dit rekest luidt:

“Excellentie,

Met diep leedwezen hebben wij venomen, dat wij het toevluchtsoord Java moeten verlaten, denkelijk door de bemoeiing van enkele schaamteloze klagers en journalisten, die na zo'n kort bezoek onmogelijk met de ware toestand op de hoogte kunnen zijn.

Uit Dordrecht meldt men ons:

De hier ter stede verzorgde Belgische uitgewekenen hebben zeer zeker niet te klagen. Behalve de villa Noordhove bergt het “arsenaal”, een rijksmagazijn aan de Corn. De Withstraat, er ongeveer zeshonderd. Ze hebben er drie grote lokalen, lekker verwarmd, tot hun beschikking. Twee zijn er ingericht als slaap- en gezelschapszaal, het derde bevat de afdelingen voor de huiselijke dienst. Hier wordt gegeten en kunnen de mannen 's avonds hun pijpje roken; hier is de schoenmaker aan het werk om zijn lotgenoten van behoorlijk schoeisel te voorzien, de Belgische barbier bedient hier zijn klanten, tal van naaisters zijn hier bezig ondergoed voor hun landslieden gereed te maken. In de verblijfzalen is al het vrouwvolk druk aan het breien. Een vierde lokaal is voor school ingericht, een kleine tachtig leerlingen ontvangen daar onderwijs.

De mensen zijn allen heel tevreden. Al het mogelijke wordt dan ook gedaan om hun lot draaglijk te maken. Ook met kerstmis zijn ze niet vergeten. Door de goede zorgen van de Belgische consul, de heer Van Oldenborch, waren er twee kerstbomen gereed gemaakt. En gisteravond hebben de kinderen bij de verlichte bomen, waaronder

voor ieder een geschenk lag, een kerstliedje en vaderlandse liederen gezongen. De Belgische consul, de gemeentesecretaris en andere genodigden hebben de feestviering bijgewoond.

Het Belgisch bureau voor vluchtelingen te Rotterdam, Ammanstraat n° 8, heeft gisteren besloten, met de uitdeling van de geschenken uit Amerika die met het kerstmisschip meegestuurd werden, de 30^e dezer te beginnen. Alle Belgische kinderen, zonder onderscheid, kunnen geschenken krijgen. Om onregelmatigheden te voorkomen, wordt aan de moeders vriendelijk verzocht, hun trouwboekje mee te brengen.

Het Belgisch bureau meldt verder, dat personen, voorzien van degelijke Belgische papieren, nog steeds worden ingeschreven voor een kosteloze reis naar Engeland. 's Voormiddags van 10 tot 12 uur, aan zijn bovengemeld adres.

27 december 1914

In de loods aan de binnenhaven te Vlissingen, waarin nog tal van vluchtelingen zijn ondergebracht en die kort geleden onder medisch toezicht geheel en nauwkeurig was ontsmet, zijn donderdag weer twee nieuwe tyfusgevallen ontdekt en tengevolge daarvan is afgezien van het plan om maandag ongeveer 1500 vluchtelingen van Vlissingen naar het kamp te Nunspeet te vervoeren. De tyfus breidt zich langzaam maar gestaag uit. Men hoopt dat de nieuwe loodsen op de Nieuwmarkt de gezondheidstoestand zullen bevorderen; een geruststelling is, dat de ziekte zich tot enkele families beperkt. Er is vrijdag een aanvang gemaakt met de ingebruikneming van bedoelde loodsen.

Men schrijft ons uit Maastricht:

Toen minister Helleputte hier vorige week de vluchtoorden bezocht en zijn volle tevredenheid betuigde over wat het steuncomité voor de vluchtelingen doet, stelde hij het comité een som geld ter hand om te gebruiken voor de kinderen van de uitgewekenen. Het comité wist dit geld niet beter te besteden dan de kinderen een kerstfeest te bereiden. Verschillende kindervrienden zonden hun gaven en zo slaagden de dames van het steuncomité erin, een fraaie kerstboom in de zaal van de Sphinx te plaatsen. Aan de boom hingen allerlei versnaperingen en aan de voet lag voor elk kind een pakje met nieuwe kledingstukken. De heer Claessens, directeur van de aardewerkfabriek de Sphinx, een Belg, heeft de honderden vluchtelingen in het Frans toegesproken en wenste hun toe, dat ze spoedig weer naar hun haardsteden zouden mogen terugkeren. De Belgische consul, de heer Stadler, die mede tegenwoordig was, bedankte met enkele woorden.

In het vluchtoord aan de Parallelweg vertoeven nog 220 vrouwen en kinderen, in de voormalige brikettenfabriek Vesta 300 mannen. Dagelijks komen er nog nieuwe bij.

Vluchtoord Nunspeet.

Bij de kerstfeestviering hebben de Belgische vluchtelingen in het kamp te Nunspeet een gedenkpenning, vervaardigde bij de Firma Begeer te Utrecht, overhandigd aan de heer dr. Hendrik Muller, de regeringscommissaris voor dit vluchtelingenkamp. Daarbij was een brief gevoegd, waarin verklaard werd, dat de weldaden van Nederland nooit door hen zullen worden vergeten en waarin dr. Hendrik Muller dank gebracht wordt voor de onafgebroken zorgen, waarmee hij hen zowel te Oldebroek als te Nunspeet omringd heeft.

Op de penning staan behalve de wapens van Nederland en België, de woorden: Les Refugiés belges reconnaissants. Ook aan verscheidene afdelingshoofden zijn exemplaren van deze gedenkpenning overhandigd.